

BUSKSKVETTEN

Nr. 4 * 2003 * 19. årgang

LUNDEFUGL

REDAKSJONELT:

REDAKTØR: Jens Erik Nygård
Brinken 19
3400 Lier
Epost : jenygard@online.no

OPPLAG: 300
ABONNEMENT: kr. 90,- pr. år

Stoff til Buskskvetten sendes fortrinnsvis direkte til redaktøren. Manuskripter bør leveres via epost eller på diskett. Stoff som er skrevet på data behøver ikke å ha ferdig layout. Styret i NOF - Buskerud fungerer som redaksjonsmedarbeidere, og kan brukes som kontaktpersoner.

ANNONSEPRISER:

1/1 side	kr 500,- for 1 innrykk, kr 2000,- pr år
½ side	kr 250,- for 1 innrykk, kr 1000,- pr år
¼ side	kr 125,- for 1 innrykk, kr 500,- pr år

NOF AVD. BUSKERUDS STYRE 2003

Leder:	Egil Mikalsen	Øvre Eiker l.l.	
Nestleder:	Tonny Andersen	D.O. l.l.	tonnyan@online.no
Kasserer:	Terje Bakken	Øvre Eiker l.l.	terje.bakken@sensewave.com
1. styremedlem	Torkild S. Lundberg	D.O. l.l.	torkild@stud.ntnu.no
2. styremedlem:	Jan Mjåland	D.O. l.l.	jan.mjaaland@primrose.no
Varamedlem	Erland Tollefsen	D.O. l.l.	erland.t.tollefsen@moller.no
Revisor:	Per Øistein Klunderud	Øvre Eiker l.l.	

KONTINGENT :

Direktemedlemmer senior : kr. 90,- pr. år
junior : kr. 50,- pr. år
støttemedlem : kr. 30,- pr. år (mottar ikke Buskskvetten)
Lokallagskontingent : kr. 90,- pr. betalende medlem registrert 1.10 i år.

Lundefuglen på forsiden er fotografert av Jens Erik Nygård

Innhold :

Leder		side 87
Resultater fra kartlegging av hønsehauk i Buskerud i årene 1998-2003 – tetthet og bestand	Odd Frydenlund Steen	side 88
Hønsehauken i Buskerud - refleksjoner etter noen års feltarbeid i midtfylket.	Tor Erik Jelstad	side 93
Knertebevinter	Hans Jørgen Hovelstad	side 96
Terner i Buskerud	Steinar Stueflotten	side 98
Siste nytt fra Buskerud		side 102
Sjøfuglovervåkningen i Steinsfjorden og Tyrifjorden i 2003	B. H. Larsen, M. Brandt, K. Myrmo og V. Ree	side 103
Småstykker		side 113
Fuglelivet i Linnesstranda naturreservat. Rapport 2003	Jens Erik Nygård	side 114

Leder :

Ja, så sitter jeg her igjen får prøve å få ned noen ord til dette nummeret. Det blir vel ikke noe problem skulle jeg mene, for som alle leste i siste nummer av Buskskvetten så velger vår redaktør Jens Erik å gi seg etter fem år som redaktør. Må få lov til å takke han for en fremragende jobb som er utført, det står rett og slett respekt av det, med tildels stofftørke til tider er det ikke så veldig lett å skulle prøve og holde noenlunde tidsfrister.

Så nå må alle kanskje gå i seg selv og tenke en eller to ganger om kanskje ikke nettopp jeg skal prøve å ta på meg det oppgaven. Det er mange som lover stoff og artikler i overskuelig fremtid så det er ikke noen grunn til å komme med den unskyldningen, nemlig.

En mulighet er kanskje at to eller tre stykker går sammen om oppgaven, da er den ihvertfall ikke uoverkommelig. For hvis ikke spøker det for en videre drift av Buskskvetten i sin nåverende form som papirutgave. Og det er veldig synd, for det er nemlig veldig mange som vil veldig gjerne ha den som papirutgave. Hvis det skulle bli aktuelt med en internettutgave skal man være oppmerksom på att man da lett få en meget tungvint og rotete måte å lese på. Det vil da bli linker både hit og dit som fort kan virke veldig rotete og lede oppmeksomheten vekk i fra det som egentlig er meningen. Det er noen fordeler også. Med flere og hyppigere utgivelser som er mer oppdatert, men da er det en annen ting som melder seg. Hva med de som ikke har internett? Og en annen ting, det er ikke særlig koselig med en stor datamaskin i senga en kald og hustrig vinterkveld for og lese i tidligere utgivelser.

En ting som jeg er ganske sikker på er at ute blant våre ca. 250 medlemmer finnes det en som kan ta på seg det arbeidet, men en mulighet er jo og gå to eller tre i sammen og samarbeide.

En annen ting som nå er igang for fulle mugger er foring av våre fjærkledder venner, og sist vinter friskt i minne med en del forgiftet for, skal man egentlig tenke seg om to til tre ganger hvor man kjøper inn sitt for. Likeledes gjelder det forplassen. Den bør ryddes og gjøres rent en

gang i uka, da fjerner man ekskrementer og andre uhumskheter som ikke hører hjemme på en forplass. En ting som også kan gjøres, som jeg praktiserer, er å ha noen grankvister liggende under på forplassen for da drysset mat og møkk ned imellom kvistene og ikke så lett å få tak i. Da er risiko for smitte litt mindre, men helt borte er den jo ikke. Det må gjøres rent allikevel. Renhold på forplassen er en dyd og ett ansvar vi som forer må ta på alvor. Likeledes gjelder det og sette ut vann. Det kan gjøres ved att man tar litt lunkent vann i egnet beholder som man setter ut om morgnen, det holder seg i noen timer, og da slipper fuglen å bruke masse energi på og smelte snø for å få noe fuktighet i seg. Litt å tenke på i disse kalde tider som vi sitter inn i varmen og koser oss.

Jeg vil helt til slutt få takke alle stiller opp og driver lokallagene med både det ene og det andre som kanskje ikke synes med en gang, men på sikt. Vil også takke alle andre medlemmer som støtter opp. Vil helt til slutt få ønske alle sammen ett riktig godt nytt år.

Egil Mikalsen

Fra redaktøren :

I skrivende stund, midt i januar er det fortsatt ikke meldt seg noen, verken en eller flere som er interessert i å overta redaktørvervet. Det er ikke for seint, men etter årsmøtet i slutten av mars vil vi måtte si opp vår B-blad-avtale med Posten, og da blir det neppe aktuelt å starte opp igjen, fordi det koster oss 5000 kr. å få en ny avtale.

Hvis dette skulle vise seg å bli siste nummer av Buskskvetten, så ønsker jeg at så mange som mulig av dere bruker FuBu, vår epostliste, og at dere finner veien til NOF Buskeruds hjemmesider <http://home.no.net/nofbu> der det vil bli lagt ut det stoffet som ellers skulle ha blitt publisert i Buskskvetten.

Jens E. Nygård

RESULTATER FRA KARTLEGGING AV HØNSEHAUK I BUSKERUD I ÅRENE 1998-2003 – TETTHET OG BESTAND

av

Odd Frydenlund Steen

Innledning

I løpet av de seinere åra har det i fugleinteresserte miljøer over det meste av landet vært mye fokus på hønsehauk. Bakgrunnen for dette er meldinger, basert på flere undersøkelser forskjellige steder i Norge, om at arten har gått mye tilbake (Tømmeraas 1993, Sandvik 1996, Selås 1998). Dette er imidlertid ingen ny problemstilling, hønsehauken har vært i fokus på grunn av sin tilbakegang diverse ganger de siste tiåra, ikke minst på 1960- og 70-tallet da giftige pesticider (bl.a. klorerte hydrokarboner og kvikksølv) kom inn i økosystemene og førte til betydelig reproduksjonssvikt og bestandsnedgang for hønsehauken og mange andre rovfugl- og uglearter.

Siden hønsehauken er en art knyttet til skogens klimaksstadium er det åpenbart at det foreligger en konflikt i forhold til hogst. Moderne hogstmetoder, med flatehogst som vanligste hogstføring har blitt praktisert i Norge siden ca 1960. Allerede på denne tiden begynte avvirkingen av skog å få negative konsekvenser for hønsehauken. På slutten av 1970-tallet ble store barskogsarealer på Østlandet angrepet av barkbiller, noe som førte til et kraftig oppsving i avvirkingen av skog. Dette satte på ny fokuset mot hønsehauken, fordi hogsten førte til at gamle og tradisjonelle hekkelokaliteter ble uthogd i raskt tempo. Hogsten påvirket i tillegg forekomstene av byttedyr betraktelig. Naturlig nok ble hønsehauken borte fra mange områder.

Utover på 1980-tallet fortsatte avvirkingen av eldre skog i høyt tempo på Østlandet for å få opp ny gran- og furuskog på tidligere gammelskogsarealer. Dette har fortsatt fram til i dag, noe som nå innebærer at det avvirket i de siste gjenværende områder med eldre skog. Det er rett og slett restene som nå gjenstår å avvirke. Det er nettopp i disse områdene hønsehauken hekker. Samtidig vokser det selvsagt opp skog på felter som har blitt avvirket og tilplantet tidligere. Disse skogene er svært tette og ensartete og har derfor lite å by på av både reirtrær og byttedyr for hønsehauken. Mye råteskader gjør at trærne hogges før de blir særlig gamle og områdene blir i liten grad av noen betydning for hauken.

I 1998 ble det fra sentralt hold i Norsk Ornitologisk Forening (NOF) tatt initiativ til å belyse artens situasjon på landsbasis. I den forbindelse var også hønsehauken *Årets Fugl*. Hønsehauken ble to år tidligere foreslått plassert i truetkategorien *sårbar* av NOF i forbindelse med at Direktoratet for naturforvaltning skulle revidere rødlista (Myklebust 1996). Dette ble seinere stadfestet når den nye rødlista forelå i 1999 (Direktoratet for naturforvaltning 1999). Dette førte seinere til at det ble lagt fram bestandstall fra samtlige fylker (Hafstad 2002).

Tallene tilsa ca 1 650 par, mens bestanden ble antatt å være på 1950-2725 par i 1991 (Bergo 1992). Til sammenligning er det antydning at bestanden kan ha omfattet opp mot 10 000 par omkring 1950. I løpet av de siste tiårene har bestanden utvilsomt gått kraftig tilbake, men om bestandsanslagene er riktige kan vanskelig vurderes.

I denne artikkelen vil det redegjøres litt fra de pågående undersøkelsene av hønsehauk i Buskerud. Kartlegging og overvåking av kjente lokaliteter har nå pågått i en del år og det er samlet et betydelig materiale som ornitologer trolig vil ha interesse av å få kjennskap til.

Undersøkellesområde, materiale og metode

Allerede i 1989 ble det igangsatt undersøkelser av hønsehauk i Buskerud. I regi av Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Buskerud ble det startet feltundersøkelser i Finnemarka nord for Drammen (Lier kommune). Prosjektet hadde som mål å påvise hekkplasser for å innarbeide disse i driftsplanene for skogsdrift i Finnemarka. Dette arbeidet ble rapportert av Schandy & Solberg (1990) og Steen (1991).

Våren 1998 ble det på ny igangsatt feltundersøkelser på hønsehauk i utvalgte områder i Buskerud. Utgangspunktet for disse undersøkelsene var kommunene Kongsberg, Flesberg og Øvre Eiker (Lågendalen/Numedal, kalt kjerneområdet). Etter hvert som disse områdene ble kartlagt og andre interesserte personer kom med i prosjektet ble undersøkelsene utvidet til å omfatte flere kommuner innover i fylket, bl.a. Modum, Sigdal og Ringerike. Arbeidet pågår fortsatt, og vil trolig pågå i mange år ennå. Prosjektet har hatt flere målsettinger:

-få oppdatert kunnskap om *bestandssituasjon* og – utvikling på fylkesnivå, basert på de *tettheter* som framkommer i de undersøkte områdene.

-foreta registreringer av *ungeproduksjonen*

-samle inn rester av *byttedyr* fra reir og ribbeplasser fra et utvalg av lokaliteter

-formidle kunnskap om arten og krav til leveområder til *skogbrukere* på alle nivåer (skogeiere, skogeierforeninger, kommuner og fylkesmann)

Det vil alltid være lokale variasjoner i tetthet på grunn av ulike forutsetninger for hønsehauken. Spesielt viktig er tilgangen på byttedyr om vinteren (særlige viktige byttedyr er ekorn, skogshøns (orrfugl) og kråkefugler (nøtteskrike). Et stort undersøkelsesområde gir bedre muligheter for at resultatene gjenspeiler situasjonen over store deler av

fylket. Variasjonene gjør det umulig å beregne et eksakt antall lokaliteter på fylkesnivå, men de resultatene som framkommer i undersøkelsesområdet kan brukes som basis for et anslag som trolig vil være ganske representativt. I den forbindelse vil også vurdering av egnet areal (leveområder) for hønhauk ligge til grunn. Et godt utgangspunkt i så måte er det produktive skogarealet i fylket.

Da undersøkelsen startet forelå det fra tidligere noe bakgrunnsmateriale fra Lågendalen og Numedal. Dette omfattet noen tidligere kjente hekkeplasser. For å påvise flere par (naboparene) ble disse kjente lokalitetene brukt som utgangspunkt for videre leiting. Dette har foregått ved at vi har benyttet kart i M711-serien i målestokk 1:50 000. Med utgangspunkt i en eller flere bebodde lokaliteter har vi med en passer tegnet inn sirkler 3, 4 og 5 km unna disse inn på kartet. Deretter ble skogområder med eldre skog (hogstklasse V) i dette 2 km brede og sirkulære området vurdert i forhold til om det kunne være aktuelt hønhauk-habitat. Potensielle hekkeplasser har deretter blitt gjennomført til fots. Avstanden på 3 – 5 km ble valgt pga tidligere erfaringer med naboavstander hos hønhauk i andre undersøkte områder (bl.a. Telemark).

Den beste tiden for reirleiting er før lauvet spretter om våren og skjuler reirene. Etter at lauvet har falt om høsten er det også en brukbar tid for reirleiting. Det kan i tillegg være gunstig å lytte etter tiggende unger på aktuelle lokaliteter i juli og august. Store reirunger, samt unger som har forlatt reiret, tigger mat av foreldrene. Og kan høres på flere hundre meters hold. Ungene oppholder seg vanligvis ved reirområdet i opp til 4-5 uker etter at de har blitt flyvedyktige.

Leiting etter nye reirplasser kan være svært tidkrevende, spesielt dersom det er et større skogområde som skal undersøkes og det ikke foreligger opplysninger om mulige hekkelokaliteter. Tidkrevende kan det også være når mange mindre skogteiger spredt ut over et stort område (slik det er i mange områder i dag) skal gjennomføres.

Når haukene flytter fra en kjent reirplass flytter de vanligvis bare 100-400 meter. I slike tilfeller er de lette å finne igjen. Av og til kan haukene flytte opp til 1.5 - 2 km unna den tidligere reirplassen, og den nye reirplassen kan lett overses både en og to sesonger før den blir funnet igjen. Med mange lokaliteter å kontrollere og få personer til å sjekke lokaliteter, kan det bli til at leiting etter nye reirplasser må nedprioriteres på en del lokaliteter. Dette kan føre til at det blir små huller i materialet med hensyn til hekkeaktivitet og ungeproduksjon.

For å få god oversikt over hønhauken i et område må man bruke tiden til hjelp. Skal man i tillegg følge utviklingen over tid, kan det være hensiktsmessig å sette av minst 10 år til et slikt prosjekt. Dette krever også at man sikrer seg med nok mannskap som kan forestå feltarbeidet.

Resultater og diskusjon

Lokalitetskartlegging og hekkeaktivitet 1998-2003

I starten på prosjektet var det begrenset med mannskaper til å forestå feltjobben. I de to første årene var det i hovedsak tre personer som utførte feltarbeidet, med litt ekstra hjelp fra andre av og til. Fra seinsommeren 1999 endret dette seg, etter som tre nye personer (fra NOF's lokallag i Øvre Eiker) kom med i prosjektet og deltok aktivt i feltarbeidet. Seinere har også andre interesserte personer kommet med, noe som har hatt stor betydning for kartleggingen av nye hekkelokaliteter og oppfølgingen av kjente lokaliteter.

I 1998 kjente prosjektet til 44 lokaliteter for hønhauk i Buskerud, de fleste i nedre del av fylket. Det ble registrert aktivitet på 31 av disse lokalitetene. Innenfor kjerneområdet av vårt undersøkelsesområde, i Kongsberg, Flesberg og Øvre Eiker kommuner befant det seg 27 lokaliteter. På 22 av disse ble det registrert aktivitet (reirbygging). Bare på 13 av disse ble det konstatert vellykket hekking. Dette hadde både sammenheng med at en del par ikke gjennomførte hekking, men også at de kan ha hekket i andre, inntil da ikke kjente reir.

I Kongsberg kommune hekket parene med en gjennomsnittlig avstand på 5.5 km. Avstanden varierte fra 5-7 km og parene var dermed forholdsvis jevnt fordelt i terrenget. Det var litt overraskende at naboavstandene var så vidt store, vi hadde forventet å finne parene med en avstand på under 5 km. På den annen side er det aktuelle området hardt hogd i løpet av de siste tiåra. Gammelskogsandelen, i den betydning som er viktig for hønhauk, er lav og har vært det i mange år allerede. Gjenværende eldre skog befinner seg som fragmenter i landskapet, og det er i disse hønhauken holder til. I den sammenhengen er det verdt å merke seg at det mellom enkelte av parene knapt er skogområder som egner seg som hekkeplass.

I 1999 endret situasjonen seg en del med hensyn til lokaliteter, etter som vi nå hadde opplysninger om 54 lokaliteter. En del av disse ble av kapasitetsgrunner ikke fulgt opp, mens andre viste seg å være hogd ut og sannsynligvis var tomme. Vi registrerte aktivitet på minst 33 av 44 undersøkte lokaliteter. I kjerneområdet registrerte vi nå 29 lokaliteter, hvorav det var aktivitet i minst 20. Av disse kunne vi konstatere 15 vellykkede hekkinger.

Fram mot feltsesongen i 2000 gikk en del lokaliteter ut på grunn av hogst, og vi kunne ikke klare å prioritere alle lokaliteter utenom kjerneområdet. Likevel ble det funnet en del nye lokaliteter. Det ble kontrollert 40 lokaliteter og registrert aktivitet i 38 av disse. En god del av de aktive lokalitetene ble ikke kontrollert godt nok, slik at vi ikke fikk oversikt over om det virkelig var hekking på dem. Noen hekkinger mislyktes også, uten at vi kjenner årsaken til dette. Vi registrerte til slutt 21 vellykkede hekkinger.

I kjerneområdet registrerte vi som året før 29 lokaliteter, hvorav det var aktivitet på 24 lokaliteter. På flere av lokalitetene fant vi ikke tid til å lokalisere nye reir, men vi registrerte minst 13 vellykkede hekkinger.

I 2001 ble det kontrollert 48 av 53 kjente lokaliteter innenfor hele undersøkelsesområdet. Seks av lokalitetene var nye. Vi registrerte aktivitet på 33 av dem. Totalt hekket minst 20 par vellykket.

I kjerneområdet var det i 2001 32 kjente lokaliteter, med aktivitet av hønsehauk i minst 19 lokaliteter. Bare 10 av disse ble notert med vellykket hekking. Spesielt dårlig resultat ble notert i Øvre Eiker kommune. Det foregikk hogst i tilknytning til mange lokaliteter fram mot og delvis under hekkingen, noe som opplagt ikke var positivt.

Forut for sesongen hadde vi på grunn av hogst bygd noen kunstige reir i tilknytning til noen av lokalitetene. Vi kunne med glede registrere at det ble vellykket hekking i to av disse. Bygging av kunstige reir kan være et godt tiltak for å få beholdt hekkekontinuiteten på lokaliteter som berøres av hogst. Uthogging av tidligere brukte reirplasser kan erfaringsmessig føre til at haukene har problemer med å finne egnede reirplasser, slik at ungeproduksjonen uteblir. Dette har vi flere eksempler på siden prosjektet startet.

De to siste årene, i 2002 og -03, har leitingen etter nye par blitt intensivert i enkelte kommuner med potensiale for ukjente par. Dette har gitt resultater fordi nye folk har gjort en meget god feltjobb. Således ble det funnet 7 nye lokaliteter i 2002 og 15 nye i 2003. I 2002 ble 57 lokaliteter kontrollert, hvorav det ble registrert aktivitet på 40 lokaliteter og notert 32 vellykkede hekkinger.

I kjerneområdet var det 33 lokaliteter å kontrollere i 2002, hvorav vi registrerte aktivitet på minst 19 lokaliteter. Vellykket hekking ble registrert på 13 av disse. I Øvre Eiker var det som året før igjen et svært dårlig resultat, med aktivitet i bare 5 av 12 kjente lokaliteter. Noe av dette kan ganske sikkert forklares med at vi ikke har satt inn nok ressurser på å leite etter nye reir i flere av disse lokalitetene, men det var også problemer med hogst ved noen plasser.

Når det gjelder resultatene for 2003 så kjente vi til 75 lokaliteter, hvorav vi fikk kontrollert 69 av dem. På 51 av disse ble det registrert aktivitet og med 38 vellykkede hekkinger.

I kjerneområdet hadde vi 37 kjente lokaliteter i 2003, men et par av disse lokalitetene synes ganske sikkert å være gått ut av bruk og ble derfor ikke prioritert. Således ble 35 lokaliteter kontrollert, hvorav vi registrerte aktivitet i 23 lokaliteter. På 16 av disse var det vellykket hekking. I 2001 ble det bygd et kunstig reir på en tidligere besatt lokalitet i Lågendalen (Kongsberg kommune; hogd ut midt på 1980-tallet). Denne ligger inneklemt mellom tre andre lokaliteter. Våren 2003 kunne vi konstatere at hønsehauken lå og ruget i dette reiret for første gang. Vi har ved flere anledninger observert voksne hønsehauker

i dette området, også i hekketida, men ikke lokalisert annet enn hekkende musvåk i området. Gleden var derfor stor da dette paret fikk fram 3 unger i det kunstige reiret.

Tetthet og bestand

Det er interessant å merke seg hvor hønsehaukene i Lågendalen har holdt stand og hekket de siste årene. En del år forut for prosjektstart i 1998 registrerte vi hvordan det ene paret etter det andre ble hogd ut inne på åsene øst og vest for dalføret. Dette skjedde i særlig grad i søndre del av undersøkelsesområdet, mot og inn på Telemark- og Vestfoldsiden. Da vi startet opp prosjektet var i realiteten nesten alle par over 250-300 moh borte. Dette er i de mest intensivt drevne skogområdene i Lågendalen, så dette var egentlig ikke spesielt overraskende. Men dette betyr at det i dag er store arealer som ikke har et eneste hekkende par, mot en tetthet på inntil 6-10 par/100 km² for ca 40-50 år siden. Denne tettheten er bekreftet av lokale rovviltjegere, som gikk systematisk til verks motivert av skuddpremier fram til omtrent midt på 1960-tallet. Dagens par befinner seg nesten utelukkende i selve dalbunnen eller lavt nede i åssidene, der andelen av eldre skog er større enn i omkringliggende åser og høydedrag. Det er sannsynligvis også større tilgang på byttedyr langs vassdraget og i åssidene enn tilfellet er inne på åsene høyere opp. Her dominerer store flater med monokulturer av gran på arealer som hovedsaklig ble avvirket på 1970- og 80-tallet. Slike områder gir dårlige levevilkår for ekorn, orrfugl og andre aktuelle byttedyr som hønsehauken er så avhengig av.

I 1991 ble bestanden av hønsehauk i Buskerud vurdert til 110-180 par (Steen, upublisert), et estimat som seinere ble justert til 100-200 par av Bergo (1992). Dette estimatet, som var basert på begrensede undersøkelser i Finnemarka i 1989-91, samtidige undersøkelser av tetthet både i Vestfold og Telemark og relatert til produktivt skogareal, viste at det var knyttet en viss usikkerhet til vurderingen. Usikkerheten skyldtes ikke minst at undersøkelsen var av geografisk begrenset omfang og at det var knyttet usikkerhet til om selve undersøkelsesområdet var godt nok gjennomført etter etablerte par. Undersøkelsen foregikk for øvrig i hovedsak i høydelaget fra 300 – 550 meter over havet.

Gjennomsnittlig avstand mellom samtidig bebodde lokaliteter i Finnemarka (N=7) var 5.7 km i 1990. Parene var ikke jevnt fordelt i undersøkelsesområdet, og hvert territorie ble vurdert til minst 35-40 km². Dette tilsa omtrent 2.5 par/100 km². Situasjonen var imidlertid ikke spesielt gunstig for hønsehauken i området. Flere tidligere hekkelokaliteter mellom gjenværende par ble funnet uthogd og tomme for hønsehauk. I realiteten var altså hønsehauken i klar nedgang i dette området. I løpet av de siste åra er flere av lokalitetene som ble påvist omkring 1990 hogd ut, og hønsehaukens situasjon synes å være ytterligere forverret siden den gang. Først og fremst gjelder dette områder over 250 meter over havet, hvor skogen er mest intensivt drevet.

Undersøkelsene i Buskerud i perioden 1998 – 2003 har vist at det er variabel tetthet i ulike deler av fylket. Over

større arealer kan det også synes å være ganske like tettheter. I den sammenheng er det påviselig større tettheter i områder med større andel eldre skog, slik som i midtre deler av fylket. Tettheten er også større langs og nært vassdragene, slik dalføret oppetter Lågendalen-Numedal også er et godt eksempel på (i forhold til de høyereliggende åsdragene på begge sider av dalføret). I midtre deler av fylket hekker en del par med naboavstander på ca 4 km, noen steder også tettere enn dette, faktisk helt ned mot 3 km. Dette siste er mer unntakstilfeller, mens naboavstandene over større arealer i midtre deler av fylket i hovedsak er mellom 4 og 5 km. Dette innebærer at det befinner seg omkring 4 par/100 km², mens det på begrensede arealer er opp mot 5 par/100 km². Bestanden er derfor fortsatt god i en del områder som nå er undersøkt. I den sammenheng kan det også nevnes at tilsvarende tettheter er funnet i midtre deler av Telemark de siste par årene.

Det er imidlertid grunn til å spørre seg hvor lenge denne situasjonen vil vare. For skogbrukere vil sannsynligvis mye av skogen i disse områdene betraktes som moden for avvirkning. Skogbildet i midtre deler av fylket skiller seg en del fra søndre deler av fylket ved at skogslandskapet ennå ikke er så fragmentert og uthogd som det er i f.eks. Lågendalen. Det er derfor viktig å overvåke bestanden i disse områdene av Buskerud framover for å se hvordan utviklingen vil arte seg for hønsehauken.

Etter to år med kartlegging av bestanden (1998 og -99) med spesiell vekt på et kjerneområde var det gode grunner til å mistenke at det ikke sto så veldig bra til med hønsehauken. Tettheten var omtrent identisk med situasjonen i Finnemarka 7-8 år tidligere, og i enkelte høyereliggende områder med tidligere gode bestander var det utvilsomt kritisk for hønsehauken. Så ille var det i områdene der de tre fylkene Buskerud, Telemark og Vestfold møtes at det bare ble funnet ett eneste aktivt par

på et område på over 200 km². Hvis lignende forhold var tilstede i andre områder av Buskerud var det god grunn til å være skeptisk på hønsehaukens vegne og forsiktig ved angivelse av bestanden på fylkesnivå. Undersøkelsene i etterkant har imidlertid vist at det slett ikke står så ille til med hønsehauken. Men i 1999 var det likevel bedre å underestimere enn å skape inntrykk av at situasjonen ikke var så verst. På denne bakgrunn ble derfor bestanden i 1999 vurdert til å omfatte 85 – 115 par i Buskerud.

I løpet av den perioden vi har drevet med kartlegging og overvåking av lokaliteter har bestanden i kjerneområdet vært veldig stabil, og vi har i løpet av de siste par-tre årene sett at enkelte par orienterer seg noe nærmere hverandre enn tidligere. Dette har åpnet for nye par imellom eksisterende lokaliteter i noen områder, med andre ord en tiltetting og en liten økning i bestanden. En slik positiv utvikling vil være nøye avstemt etter tilgangen på byttedyr. Vi har registrert at det har vært en merkbar økning i bestandene av orrfugl og storfugl de siste årene (antatt bestandstopp i 2001-2002), og det synes også å være mye nøtteskrike uten at vi sikkert vet om den har økt i antall. En tilsvarende økning hos ekorn kan vi ikke si at vi har registrert. Bestandsøkningen hos skogshønsene vil ganske sikkert slå positivt på ungeproduksjonen hos hønsehauken. Således vil det kunne være flere fugler som rekrutterer til den hekkende del av bestanden.

Hvis man bruker det produktive skogarealet i Buskerud (5740 km²) som basis for bestandsberegning for hønsehauk, og det legges til grunn at det befinner seg i gjennomsnitt 3 par/100 km², vil det for hele fylket kunne finnes inntil ca 170 par. Denne tettheten er trolig ganske representativ for store deler av fylket, men som nevnt over er det en del variasjon i tettheten. I en del områder er nok gjennomsnittlig tetthet heller lavere enn høyere, og det er derfor grunn til å justere bestandstallet noe ned. Et bestandsanslag på ca **140 - 150 par** er derfor trolig

nærmere virkeligheten pr 2003. Det er viktig å understreke at dette estimatet ikke uttrykker noen endring av hønsehaukens situasjon, slik det kan se ut i forhold til det estimatet som ble gjort i 1999. Estimater pr 2003 er bare basert på et større erfaringsmateriale og er derfor å betrakte som mer sikkert.

Ungeproduksjon

Produksjonen av unger vil selv under normale forhold variere noe fra år til år. Dette skyldes flere forhold, der ikke minst tilgangen på byttedyr og klimatiske forhold er av vesentlig betydning (Newton 1979). Etter vår vurdering har ungeproduksjonen vært overraskende bra under hele

Tabell 1. Viser fordelingen av registrerte ungekull hos hønsehauk i Buskerud i årene 1998-2003 i regi av prosjektet, gjennomsnittlig årlig ungeproduksjon og antallringmerkede unger.

Kullstørrelser	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Sum alle år
1 unge	6	3	3	2	3	4	21
2 unger	9	10	8	8	11	13	59
3 unger	7	11	10	8	17	21	74
4 unger	0	3	0	2	1	0	6
Sum kull	22	27	21	20	32	38	160
Sum unger	45	68	49	50	80	93	385
Gj.snitt/kullstr.	2,05	2,52	2,33	2,50	2,50	2,45	2,41
Ringmerket	28	62	42	42	51	57	282

perioden fra 1998 – 2003 i Buskerud. I 1998 var det en sein og kald vår med regn, snø og kulde under tidlig rugfase som nok førte til at en del par ikke gjennomførte hekking eller mislyktes, likevel ble det i gjennomsnitt produsert over 2 unger/par (merk: store reirunger; ikke flygedyktige unger).

I årene etter har ungeproduksjonen vært utrolig jevn og på et brukbart nivå. Som nevnt over har skogshønsene hatt et oppsving de siste årene, og god produksjon skyldes nok blant annet dette. De gode skogshønsbestandene har trolig ført til at de hekkende haukene har vært i god kondisjon ved innledningen til hekkesesongen i mars-april. I denne tiden trenger hunnen å hvile mye, for å kunne gå opp i vekt. Det er hannen som skaffer mat til både seg selv og henne i denne tide. Legger hun på seg mye, legger hun sannsynligvis også flere egg.

Det er kull med 2 og 3 unger som dominerer i vårt materiale, faktisk utgjør disse kullstørrelsene mer enn 8 av 10 kull i løpet av årene 1998-2003, mens kull med 4 unger er nesten fraværende og hører til sjeldenhetene i Buskerud i dag. I den sammenhengen er det verdt å nevne at rovviltjegere i Lågendalen kunne fortelle at kull med 4 unger slett ikke var uvanlig i perioden (ca) 1930-50. Men så vet vi også at det periodevis var meget gode bestander av skogshøns i store deler av Sør-Norge i denne perioden (Hjeljord 1980).

Produksjonsnivået i Buskerud betyr, tross høy dødelighet første leveår (Markström 1990), at bestanden kan være i svak vekst. Dette avhenger imidlertid av andre faktorer også, ikke minst inn- og utvandring av hauker. Som nevnt over har vi de siste årene registrert visse endringer i naboavstander og reetablering på lokaliteter som har stått tomme i lang tid.

Takksigelser

Det rettes en takk til alle som har bidratt med opplysninger til prosjektet. En spesiell takk til alle som har deltatt i felt: Bjørn Roar Skullestad, Bjørn Tore Bollerud, Helge Midtgard, Inge Stensrud, Gunn K. Stensrud, John Trygve Johnsen, Thor Erik Jelstad, Terje Vejlgard Sørensen, Arve Olsen, Finn Johansen, Lars Egil Furuseth, Per Furuseth, Knut A. Solberg, Arild Knutsen og Gunnar

Hansen. Takk også til Håvard Solhøy som har lest igjennom og kommet med verdifulle kommentarer til manuskriptet.

Litteraturreferanser

Bergo, G. 1992. Bestandsstørrelse, reirhabitat og reproduksjonsbiologi hjå Hønsehauk. Rapport nr 5/92, Miljøvern avdelingen, Fylkesmannen i Hordaland. 31 s.

Direktoratet for naturforvaltning, 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. DN-rapport 1999-3, 162 s.

Hafstad, I. 2002. Hønsehauk vs. skogbruket – en kilde til stadig konflikt. Vår Fuglefauna 25 (2): 82 – 86.

Hjeljord, O. 1980. Viltbiologi. Landbruksforlaget. 318 s.

Newton, I. 1979. Population Ecology of Raptors. T. & A.D. Poyser, Berkhamsted. 399 s.

Markström, V., Kenward, R. & Karlbom, M. 1990. Duvhöken och dess plats i naturen. Vidar Markström Förlag, Norrköping, Eskilstuna. 96 s.

Myklebust, M. 1996. Truede fuglearter i Norge. Rapport nr 5-1996, Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 78 s.

Sandvik, J. 1996. Hønsehaukens status i Sør-Trøndelag. I: Nygård, T. & Wiseth, B. Hønsehauken i skogbrukslandskapet. Rapport fra et symposium 23-24 mars 1995 ved NINA Trondheim og Høgskolen i Nord-Trøndelag. NINA Temahefte 5: 1-41.

Schandy, T. & Solberg, K.A. 1990. Rapport fra rovfuglprosjektet i Finnemarka, 10 s. Rapport til Fylkesmannen i Buskerud.

Selås, V. 1998. Hønsehaukbestanden i tilbakegang – også i Aust-Agder. Vår Fuglefauna 21 (4): 149-154.

Steen, O.F. 1991. Rovfugler i Buskerud. Rapport til Fylkesmannen i Buskerud. 20 s.

Tømmeraas, P.J. 1993. Hønsehauken i Leksvik et offer for det moderne skogbruket. Fauna 46 (4): 180-195.

Hønehauken i Buskerud

Refleksjoner etter noen års feltarbeid i midt fylket

av Thor Erik Jelstad

I likhet med storfuglen, har hønehauken blitt et offer for det moderne skogbruket. Begge arter er knyttet til gammel skog, og de har hatt en kraftig nedgang i takt med framveksten av bestandsskogbruket etter krigen.

Mens storfuglens situasjon har vært gjenstand for omfattende interesse fra forskere, jegere og friluftsfolk, har det vært tilsvarende lite fokus på hønehauken. Forskningens manglende interesse for hønehauken er et uttrykk for at forskningsmidler i Norge nesten utelukkende kanaliseres til områder hvor det er knyttet økonomiske interesser.

Status på landsbasis

Gunnar Bergo anslo i 1992 den norske hekkebestanden til ca 2300 par. I en upublisert rapport fra NOF (2002) er bestandsanslaget justert ned til 1650 par. I samme rapport har man estimert hekkebestanden i 1950 til ca 10 000 par.

Det er delte meninger blant ornitologene om bestandsstørrelse og utvikling, og noen mente at bestandsanslaget fra 1992 var for høyt. En av dem er den kjente rovfuglornitologen Per J Tømmerås. Han har dokumentert en betydelig tilbakegang i et område i Nord-Trøndelag som er sterkt preget av flatehogst - et arbeide som har fått stor medieoppmærksomhet.

Hønehauken ble ved siste revisjon av den norske rødlista oppgradert fra *sjelden* til *sårbar*. Den blir altså på landsbasis ansett som en truet art. Til sammenligning har Sverige fjernet arten fra sin rødliste. Et forhold som skogbruksnæringen naturligvis har merket seg, og bruker som grunnlag for å stille spørsmål ved den norske klassifiseringen

Trusler

Det moderne bestandsskogbruket blir ansett som den viktigste negative faktor for hønehauken. Både ved ødeleggelse av reirområdene og reduksjon av egnede jakthabitater.

Fra gammelt av har hønehauken hatt et dårlig rykte i jegerkretser, ettersom den i større grad enn andre beskatter det matnyttige småviltet. Selv om reirplyndring fortsatt forekommer, og en og annen hauk faller for et børseskudd om høsten, er det mitt klare inntrykk dette nå bare er av marginal betydning. Personlig har jeg ved mine mange

reirbesøk ikke kommet over et eneste tilfelle av reirplyndring. Kunnskapen om, og innstillingen til rovfuglene har endret seg de siste årene – også blant jegerne.

Situasjonen i Buskerud

Det viktigste kartleggingsarbeidet i vårt fylke har skjedd gjennom Prosjekt Hønehauk Buskerud i regi av Odd Frydenlund Steen. Prosjektet hadde sitt utgangspunkt i Lågendalen sør for Kongsberg, men har etter hvert utviklet seg til å omfatte Øvre Eiker og deler av midt fylket.

Det er rimelig å anta at det har skjedd en gradvis reduksjon av hekkebestanden av hønehauk i fylket i takt med forringelsen av leveområdene, men det er vanskelig å si hvor stor tilbakegangen har vært. I den ovenfor nevnte NOF-rapporten fra 2002 (omtalt i Vår Fuglefauna nr 2 2002) er bestanden i Buskerud i dag anslått til 85 par, mens den i Bergos tall fra 1992 er oppgitt til 150 par. For 1950 er bestanden anslått til 800 par. Altså en tilbakegang på 90%! Det er et spørsmål om dette er en korrekt beskrivelse, eller om man har gjort en feilslutning ut i fra kunnskap om bestandsendringer i avgrensede områder. Beregninger av størrelsen på viltbestander har vist seg å være en risikofylt sport, enten den utøves av fagfolk eller oss amatører.

Basert på den tetthet jeg har observert i midtre og nedre deler av fylket, kan det synes som om et estimat på 85 par er for lavt for Buskeruds vedkommende.

Hønehauk er en meget tidkrevende art å kartlegge. Den er riktignok knyttet til tradisjonelle hekkeområder, men skifter ofte reirplass. Siden disse kan ligge med flere hundre meters avstand, er de lett å overse, og ved en overflattisk undersøkelse kan man derfor feilaktig tro at et revir er tomt.

Svenske undersøkelser viser at arten har økt sin utbredelse i urbane områder, noe som forklares med god tilgang på byttedyr og hekkeplasser. Om dette også er tilfelle i vårt fylke, vet vi lite om.

Etter mitt syn beskrives ofte hønehaukens situasjon på en litt for unyansert og kategorisk måte. I tidsskriftet Miljøkrim, nr 4/2002 omtales for eksempel situasjonen som "katastrofal", og det hevdes at den vurderes oppgradert til "Direkte truet" på rødlista. Det kan naturligvis være riktig i enkelte områder, men er slett ikke en dekkende beskrivelse for vårt fylke.

Biotopvalg

Den typiske hekkebiotop for hønsehauken i midt fylket er gammel, storvokst barblandingskog, på midlere og høyere boniteter. Furu er det klart foretrukne reirtre. Et sted man ofte finner arten er på furumoene langs vassdragene i hoveddalførene. Særlig der hvor det er et visst innslag av gran, slik at reirplassen kan legges skjult.

Det finnes imidlertid mange avvik fra dette bildet. Det er for eksempel nå dokumentert flere tilfeller hvor arten hekker i yngre produksjonsskog. I slik skog er ofte greinverket for dårlig til å bære reir som bygges på over flere år. Ikke sjelden faller slike reir ned. Når det skjer i hekketida, får det naturligvis fatale følger. I noen tilfeller er dette et signal om manglende tilgang på gammel skog, andre ganger er det vanskelig å se at det er forklaringen. Selve reirplassen ligger normalt et stykke inne i bestandet, men den kan også fortsette å bruke reir som har blitt liggende kloss inntil flatekanter som følge av hogst.

Hønsehaukens reirplasser finnes alltid i områder med et visst preg av *sammenhengende* skog. Der man lenge har drevet bestandsskogbruk, er dessverre ofte den gamle skogen svært fragmentert. Hønsehauken skyr slike områder. Større arealer med ensartet, gammel gransskog blir ofte omgjort til slike fragmenterte skogbestand, hvor gammelskogen bare finnes som små øyer i landskapet. Og det er nettopp her arten har gått mest tilbake. Et slikt eksempel er Finnemarka nord for Drammen.

I noen hekkeområder benyttes den samme reirplassen år etter år. Andre steder skifter reirplassen hyppig, uten noen påviselig grunn, som hogst eller andre inngrep. Det synes å være bestemte områder – ikke selve reirplassen – arten har preferanse for. Vi kjenner biotoper hvor arten har hekket regelmessig de siste 45 år.

Siden det er tidkrevende å kartlegge forekomsten av hønsehauk innen et større område, er det vanskelig å gi gode tall for gjennomsnittlig avstand mellom parene. I gunstige områder i midt fylket er avstanden mellom bebodde reir 4-4,5 km. Det er dog flere eksempler på avstander ned mot 3 km.

Hønsehauk beskrives av og til som ømtålig for forstyrrelser i hekketida. Det er en sannhet med modifikasjoner. Flere steder hekker den kloss inntil områder med støy og betydelig menneskelig aktivitet, som skytebaner og idrettsplasser. Den tåler normalt å bli skremt av reiret, forutsatt at man fjerner seg med en gang en slik "ulykke" har skjedd. Reirbesøk bør, som for andre arter, foregå et godt stykke ut i hekketida og begrenses mest mulig.

Skogbrukets ansvar

I likhet storfuglen er hønsehauken en konfliktfylt art for skogbruket. Hekkebiotopene ligger ofte i gammel og godt hogstmoden skogen. Dersom disse skal bevares, må denne skogen overholdes lenger en det som er optimalt sett fra

et skogøkonomisk synspunkt. Det er derfor ikke til å stikke under en stol at det ofte foreligger en reell interessekonflikt. Det finnes i dag ingen kompensasjonsordninger for skogeiere som sparer skog rundt reirplassene.

Gjennom tilslutning til Levende Skog standarden (LS) og miljøsertifisering har skogbrukets organisasjoner forpliktet seg til å ta miljøhensyn ved skogsdrift. LS forplikter skogbruket utover de krav som følger av skogloven. Brudd på bestemmelsene i LS kan medføre at den enkelte skogeier ikke får levert tømmer gjennom sin forening. Ved graverende og gjentatte brudd, kan skogeierforeningen miste sin miljøsertifisering. Som mange husker, skjedde dette med Viken Skog for noen år siden.

Hekkeplasser for rovfugl er en av de hensyn som er omtalt i LS. Gjennom presiseringer til standarden har man kommet fram til at følgende minimumshensyn skal gjelde:

Det skal ikke brukes flatehogst og frøtrestillingshogst nærmere enn 50 meter fra reirplassen.

Reirtre med omkringliggende skog skal ikke stå igjen som en øy i landskapet etter hogst.

Det skal ikke være hogst nærmere enn 200 meter fra reirplassen i perioden 1. mars til 1. juni.

Reirtre betraktes som i bruk inn til 5 år etter siste hekking.

Der skogeier og lokal ornitologisk forening er enige om annen avgrensning eller skjøtsel gjelder den.

I tillegg sier standarden at det i grandominert skog skal benyttes lukkede hogster ("plukkhogst"), der forholdene ligger til rette for det. Det er et aktuelt tiltak i mange hekkebiotoper, men det benyttes dessverre i svært liten grad.

LS er et skritt i riktig retning, og det gir naturvernorganisasjonene mulighet til å kikke skogbruket i kortene og konfrontere næringen med konkrete brudd på reglene.

Gjennom Prosjekt Hønsehauk Buskerud er det etablert et samarbeid mellom skogbruket og rovfuglmiljøet i fylket. Prosjektet har gitt skogeierforeningene og forvaltningen koordinater til de reirplasser som er registrert. I noen tilfeller er det kommunen som har stått for arbeidet med kartfesting og informasjon til grunneier. I tillegg har prosjektet deltatt ved befaringer sammen med grunneiere og skogbruksledere.

Selv om mange reirplasser nå er kartfestet og informasjon gitt til skogeiere, så er det viktig å huske at dette bare gjenspeiler situasjonen på et gitt tidspunkt. Som nevnt skifter hønsehauken stadig reirplass, og det er vel et spørsmål om det er vilje til å bruke de ressurser som må til for å holde en slik oversikt ajour.

I utgangspunktet er skogbruket selv forpliktet til å kartlegge om slike miljøverdier finnes i de bestand som skal hogges, og innarbeide nødvendige hensyn. I praksis fungerer det ikke slik. Det er kun dersom skogeiere eller skogeierforening på forhånd har blitt informert om reiplassene man kan gjøre seg håp om at hensyn blir tatt.

Selv om skogbruket har forpliktet seg til å ta miljøhensyn, og det utvilsomt har skjedd en viss holdningsendring blant skogeiere og funksjonærer, så er det fortsatt langt fra de fagre ord til praktisk handling. Vi har dessverre flere eksempler på biotoper som er ødelagt, på tross av at skogeier og skogeierforening på forhånd var gjort kjent med disse.

Tiltak for å ivareta arten er i dag i stor grad knyttet til bevaring av selve hekkeplassen, mens omkringliggende skog hogges uten at spesielle hensyn tas. Ideelt sett burde man se dette i et større perspektiv. Landskapsøkologisk planlegging, hvor man ser større områder under ett, uavhengig av eiendomsgrenser ville vært en bedre måte å nærme seg problemet på. Det ville også spre "belastningen" på flere skogeiere. Dessverre er verken Levende Skog eller skogloven godt nok tilrettelagt for bruk av slike virkemidler.

Framtida for hønschauken i Buskerud

I mange områder er det fortsatt en livskraftig bestand av hønschauk på tross av et skogbruk som fram til nå ikke har tatt nevneverdige hensyn til denne arten. Eiendomsstruktur og topografi, snarere enn bevisste holdninger fra skogbruket, er nok årsaken til denne situasjonen. Det er ikke alle steder skoglandskapet blir

forvandlet til "granåkre" og monokulturer! Det er viktig å ha dette i minne.

Mange av områdene med høy tetthet av hønschauk har overvekt av furuskog, mens mye av avvirkingen til nå har vært konsentrert om den gamle granskogen. Mange steder er mye av denne skogen nå hogd ut, og det er derfor grunn til en viss bekymring dersom en større del av avvirkingen flyttes over i furuskogen.

Skogbrukets vilje til å ta større miljøhensyn, slik det kommer til uttrykk igjennom miljøsertifisering og Levende Skog, kan gi håp om bedre tider. Etter mitt syn skal man likevel ikke ha overdreven tro på betydningen av disse tiltakene. Slik disse virkemidlene fungerer i dag, er det lite sannsynlig at de i nevneverdig grad påvirker den totale mengde av egnede hekke- og jakthabitater i positiv retning. Det er snarere grunn til å tro at det først og fremst er et skuebrød, hvor skogbruksnæringen kan fremstille seg selv i et gunstig lys, uten at de reelt sett endrer sin praksis. Sannsynligvis vil andre forhold, som tømmerpriser og skogens relative økonomiske betydning, i større grad bestemme framtida for denne fascinerende arten. Verken næringen selv, forvaltningen eller de politiske myndigheter synes å være innstilt på den omlegging av skogbruket som må til for i vesentlig grad å bedre livsvilkårene for gammelskogartene.

Disse litt pessimistiske tankene skal naturligvis ikke være til hinder for at vi skal fortsette å påvirke skogbruksnæring og myndigheter til å bli flinkere til å ta hensyn. Det er mange som kan bidra i dette arbeidet. Det er nyttig og praktisk naturvernarbeid og burde appellere til alle som liker seg på "skauen".

✂

Knertebuvinter

Av Hans Jørgen Hovelstad

Når løvtrærne har kastet sin drakt og står der nakne og spriker mot himmelen, når nattefrosen fester sitt grep og kler markene hvite, da vet jeg det er på høy tid å laste ryggsekken med solsikkefrø og traske i vei innover åsene. Jeg er så heldig å ha ei lita bu der lagt innpå skogen, ja den er så lita at jeg har døpt den Knertebu. Jeg passer på å bære inn noen bører med frø mens det ennå er barmark og lett å ta seg frem. Lagrer så frøet i noen musesikre tønner ved buveggen.

I mange vintre har jeg fora fugl her inne, og kan ikke tenke meg en vinter foruten. Jeg har alltid en forventning i meg når jeg svetter meg opp brattlia og inn til bua for å møte alle mine fuglevenner. Da ungene var små satte vi navn på noen av dem, og hang navnetavle opp inni bua. Dette var svært populært. Jeg husker godt flaggspetten Alfred med kona Ingrid, eller kjøttmeisen Bjarne og toppmeisen Lynet. Allerede på god avstand kan jeg høre meisekvitring og dompapfløyting, det er full aktivitet i nærområdet. Småmeisene kommer utrolig nære når de oppdager meg, og jeg åpner sekken for å fylle på med nye forsyninger. Brød, meiseboler, isterfett, spekk, solsikke og noe villfuglblanding. Setter jeg meg ned der like under et av foringstrea, er det ikke uvanlig at enkelte av dem setter seg på meg. I sær svartmeis, granmeis og toppmeis er utrolig tillitsfulle.

Jeg vrenger av meg de svette klærne, får på tørt – spikker fliser og fyrer opp i ovnen. Mang en pannekake er blitt stekt her i årenes løp, og ungene synes alltid at Knertebu-pannekaker smakte helt spesielt, desperat godt. Der kan ofte være flere minus i bua, så det er en utrolig ålreit følelse å høre sprakinga i ovnen, og kjenne hvordan varmen brer seg. I løpet av et kvarter er det allerede en god lunk i bua. Og innen halvtimen kan det nærme seg badstutemperatur om jeg fyrer uhemmet. Har sprenget minst en gradestokk på den måten.

Flaggspetthannen sitter allerede og koser seg med den nye isteren jeg hadde med, ja der er kona hans også. Kjøttmeis, blåmeis, granmeis svermer rundt meisebollene og brødbitene, toppmeisene og svartmeisene er mest opptatt av solsikke og annet frø. Det er veldig viktig at fuglene ikke går tomme for mat når snøen ligger tykk og kulda er hard. De er blitt avhengige av utlagt mat, og det blir raskt krise om de skulle gå tomme. Minst en gang i uka må jeg innpå skogen

og fylle på, ja noen ganger to. Alt brød og isterfett henger jeg opp i forskjellige nettanordninger, for å drøye det, og for å favorisere småfuglene. Dette er nødvendig på grunn av den glupske nøtteskrika. Den kan dra av gårde med store mengder brød i løpet av få timer om den får holde på fritt.

Heisann, der har vi jo trekryperen også. Den klatrer opp og ned furustammen og finkjemmer den på jakt etter mat. Av og til er den bortom og hakker i seg brødsmuler sammen med noen toppmeiser og granmeiser. Jeg føler meg utrolig privilegert som kan sitte i den varme bua, kloss inntil vindusruta og få oppleve alt dette liv der ute i den snøtunge og kalde vinterdagen. Jeg vet at der ute hersker det ofte en kamp om å overleve den lange, kalde vinternatta. Mange bukker nok under. Noen overlever kanskje også ved å søke ly i fugleholkene mine. Ja, der er forskjell på oss – her sitter jeg og koser meg i varmen med nistepakke, sjokolade og te... og synes jeg har det som en skogsgreve..

I det jeg er i ferd med å fortære den siste brødskiva, sitter plutselig en gråspetthunn sammen med flaggspettene på fettet. Jeg kjenner en glede inni meg. Første gang jeg ser den her denne vinteren. Mon tro om den er alene, eller

Dompaper. Foto : Jens Erik Nygård

sammen med en hannfugl? Det er ikke hver vinter jeg har hatt denne gjesten på foringa, men de to siste vintrene har den vært her – gjerne en hann og en hunn. Gråspettene er svært sky av seg – den minste bevegelse innenfor glasset, og den er vekkt. Foruten fett, er den svært glad i brød.

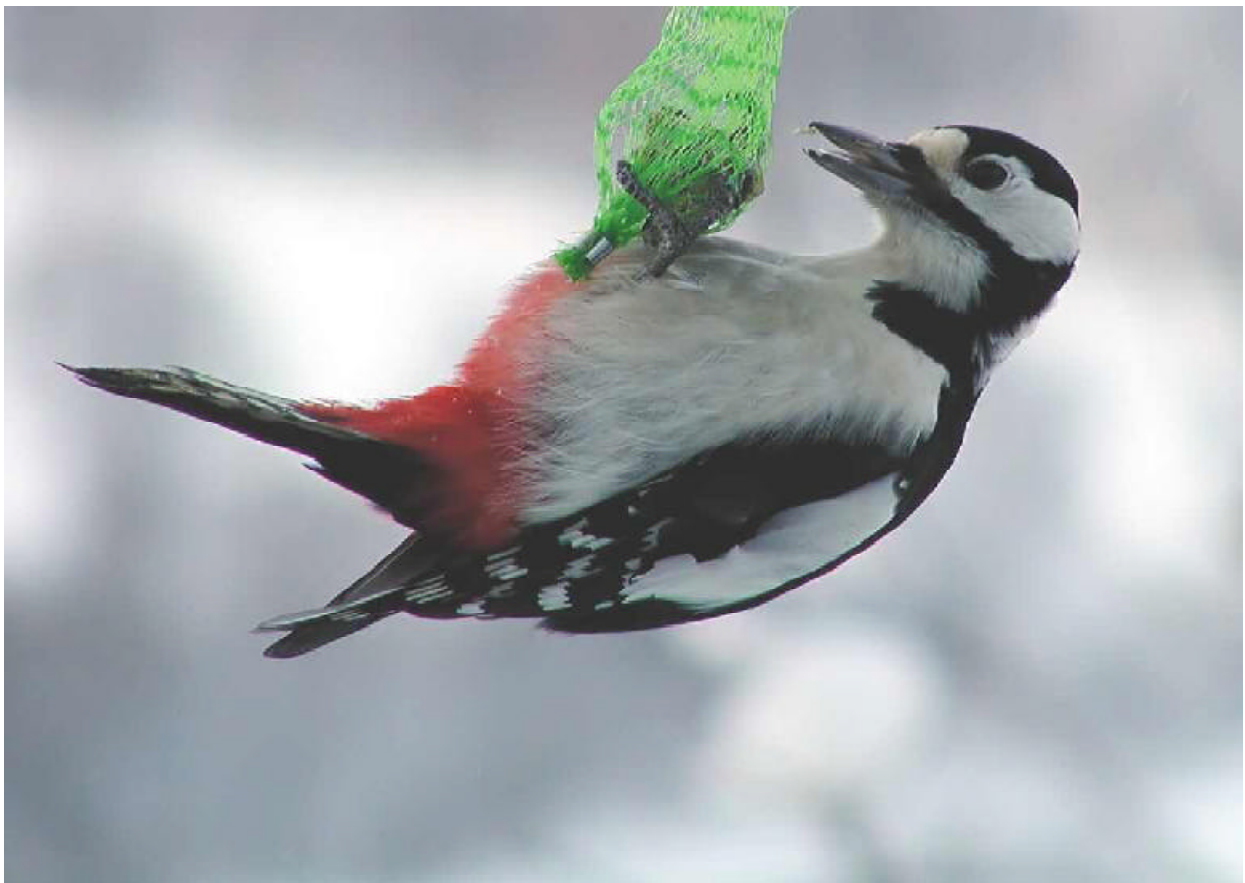
Plutselig kommer et annet dyr hoppende inn på arenaen – et lite gråbrunt dyr med en svært så lang og imponerende hale – Nøtteliten. Den setter seg på kanten av ei kasse med solsikkefrø og titter rett på meg. Den er vant til meg og blir sittende og spise selv om avstanden til ruta er under meteren. Den utviser en utrolig teknikk med solsikkefrøene, og er utrolig artig og underholdende. Kjøttmeisene viser overhodet ingen respekt for ekornet, og vimser rundt ham. Men hva skjer? I løpet av sekunder re hele området tømt for fugl. Alle går i dekning i trærne rundt. Jeg vet det nok – det er spurvehauken som er i nærheten. Antakelig får den klørne i en del småfugl her på foringsplassen gjennom vinteren. Slik må det bare være – naturen er tøff – spurvehauken skal også overleve.

Flokker av dompap kommer gjerne litt seinere på vinteren. De gjør alltid veldige innhugg i solsikkelageret. Det er et fantastisk syn når den fargerike dompaphannen sitter i en snetung bjerketopp badet i sollys. Av andre arter er spettmeiser i perioder innom foringa. De er utrolig frekke og morsomme. Måren etterlater seg også ofte ferske spor, og den tar til seg både av fett og brød. Etter jul pleier jeg å få tak i billige fikener og dadler, som jeg spanderer på den. Den elsker søtsaker. På ettervinteren og tidlig vår kommer gjerne grønnsisiker og bjørkefinker innom foringa. Svarttrost og bokfink er og ivrige gjester på den tida. Likeså ringdue.

En art jeg aldri har hatt på foringa her oppe, men som er svært vanlig på vinterforinga nede i bygda, i kulturlandskapet, er grønnfink. Dette undrer jeg meg over. Den trives tydeligvis ikke med å dra oppå åsen og inn i “ville skauen”. Jeg undrer meg også på at der aldri er fuglekonger bortom og spiser villfuglfrø. Jeg vet jo at de holder til i nærområdene rundt bua, ofte sammen med småmeisene. Skjære eller kråke ser jeg heller aldri her. Både orrhane, jerpe og tiur har jeg enkelte ganger skremt opp i det jeg ankommer bua, men aldri opplevd at de har slått seg ned og spist mens jeg har vært der.

Så vil jeg ønske alle lesere en spennende foringssesong, on det er i bygd, by, skog eller fjell. Jeg tror sikkert at vi kan hjelpe småfuglene til å overleve hardvinteren ved å legge ut mat. Men hus å renske og rengjøre fuglebrettene med jamne mellomrom. Dette er spesielt viktig i mildværsperioder. Fugleekskremitter blana inn i gammalt, fuktig frø eller brød er nemlig en farlig smittekilde, særlig salmonellabakterier kan drepe mange fugler. Kast derfor alt gammelt for på steder der fuglene ikke kan komme til. Og pass på at fuglene ikke ankommer foringa en kald vintermorgen og opplever at det er tomt for mat!

✕

Flaggspett. Foto : Jens Erik Nygård

Terner i Buskerud

av Steinar Stueflotten

Ternene er en gruppe elegante og dyktige flygere som vi først og fremst forbinner med kyststrøk. Seks ternearter er observert i Buskerud, alle er trekkfugler og de fleste er sjeldne gjester i fylket. Bare makrellterne og rødnebbterne hekker. Fem av artene tilhører slekten *Sterna* - vanlige terner, mens en art, svartterne, tilhører slekten *Chlidonias* - sumpterner. Buskerud har for øvrig førstefunn i Norge av både svartterne og rovtterne. Artsbeskrivelsene er basert på den kunnskapen som LRSK for tiden har om de seks artene.

Rovterne *Sterna caspia*

Arten er flekkvis utbredt i Nord-Amerika, Europa, Asia, Afrika og Australia. Ca. 1500 par hekker i Østersjøområdet, derav 400-500 par i Sverige. Arten observeres sporadisk i Sør-Norge og har også hekket en gang på Øra i Østfold i 1969. Trekkfugl som overvintre i Vest-Afrika.

Forekomst i Buskerud

Status: Meget sjelden og tilfeldig sommergjest.

Godkjente funn (4/8):

- 1965 ØVRE EIKER: 3 ind Fiskumvannet 07.06. (T.Lagesen, T.Fossan). 1. funn i Norge.
- 1977 ØVRE EIKER: 2 ind Fiskumvannet 22.06. (A.Hals, A.Nævra).
- 1996 ØVRE EIKER: 2 ind Fiskumvannet 03.07. (A.Hals).
- 2000 ØVRE EIKER: 1 ind Fiskumvannet 06.05. (J.L.Hals).

Som vi ser, er alle funnene gjort ved Fiskumvannet. Funnet i 1965 var det første kjente av rovtterne i Norge. I tillegg til de fire godkjente observasjonene ovenfor, skal arten være sett tre ganger til på samme lokalitet (ikke innrapportert til LRSK). Alle funnene er gjort i perioden 06.05 – 03.07.

Arten har forsvunnet som hekkefugl i Danmark, og bestanden i Østersjøområdet har også gått tilbake de siste tiårene (muligens med stabil bestand i seinere år). Arten observeres årvisst i Sør-Norge, men er svært fåtallig med bare 1-5 individer per år, de fleste blir sett i kystnære farvann. På Østlandet er Nordre Øyeren en god lokalitet i tillegg til Fiskumvannet.

Splitterne *Sterna sandvicensis*

Nominatunderarten er utbredt langs kystene av Nordvest-Europa, Baltikum, Svartehavet og Kaspiahavet, og med spredte kolonier i nordlige deler av Middelhavet. Arten er vanlig på De britiske øyer og har gode bestander i Nederland, Nord-Tyskland og Danmark. Splitterna har også hekket enkelte år på Lista og Jæren. Trekkfugl som overvintre i Vest- og Sør-Afrika.

Forekomst i Buskerud

Status: Meget sjelden og tilfeldig sommergjest.

Godkjente funn (3/4):

- 1978 LIER: 2 ind Linnestranda 20.05. (Ø.Syvvertsen).
- 1978 RØYKEN: 1 ind Høvikskjæra 30.06. (K.Larsen, P.O.Syvvertsen, Ø.Syvvertsen, T.Larsen).
- 1987 HURUM: 1 ind Vealøs 07.06. (G.S.Andersen, M.Bergan).

Arten er en utpreget koloniruger som nesten uten unntak hekker og oppholder seg helt ute ved kysten. Alle tre funnene i Buskerud er da også gjort ved saltvann i fjordområdene.

Splitterner sees regelmessig langs kysten av Sør-Norge, ofte mange individer sammen og hyppigst i Vest-Agder og Rogaland. Over 100 individer er rapportert i flere år på 1990-tallet (maks. 305 ind i 1998). Det er gjort flere spredte hekkforsøk, og det kan se ut til at arten er i ferd med å etablere seg her i landet. Arten er derimot bare sporadisk gjest i Oslofjordområdet, og observasjoner i innlandet er meget sjeldne. Det er derfor lite håp om å få se arten i Fiskumvannet og Tyrifjorden. Mer aktiv fuglekikking langs kysten av Hurum og Røyken derimot, vil sikkert kunne gi flere funn i kommende år.

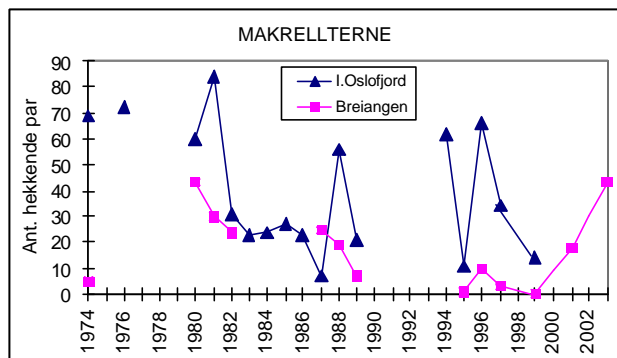
Makrellterne *Sterna hirundo*

Arten er vidt utbredt både i kyst og innlandsområder på den nordlige halvkule. I Norge hekker arten langs hele kysten fra Østfold til Finnmark, og fins også flere steder i innlandet på Østlandet, fortrinnsvis i lavereliggende områder. Trekkfugl som overvintre i Sør- og Vest-Afrika. Den norske bestanden er anslått til 10.000-20.000 par.

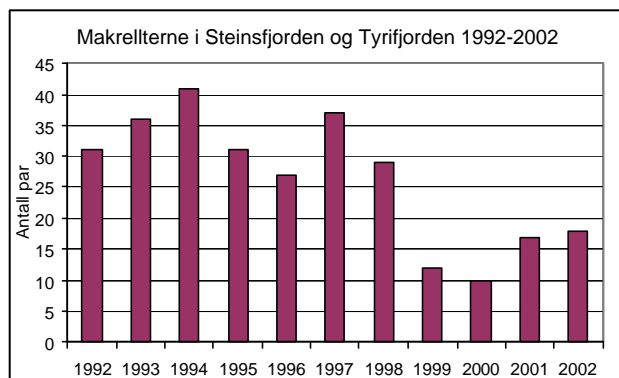
Forekomst i Buskerud

Status: Vanlig men spredt og heller fåtallig hekkefugl i fjordstrøk og i lavereliggende innsjøer i de sørøstlige delene av fylket. Trekkfugl.

Bestand: Makrellterne er en heller fåtallig hekkefugl i Buskerud. Bestanden kan variere mye fra år til år, fra knapt 20 par i bunnår til 200 par i toppår. Arten har vært under press de siste tiårene og synes å ha gått en del tilbake på 1990-tallet. I Breiangen, Hurum har antall par variert mellom 1 og 43 i perioden 1974-2003. Som vi ser av figuren nedenfor, er det klare tegn til bestandsoppgang her de siste par årene. I 1999 ble det ikke funnet noen hekkende par i dette området. Langs Oslofjord-siden av Hurum og Røyken har bestanden variert mellom 7 og 84 par fram til 1999, men også her med en klar bestandsnedgang på slutten av 1990-tallet (Jensen m.fl. 2001). Her mangler data fra 2001 og 2003. Også i Steinsfjorden og Nordre Tyrifjorden har bestanden variert mye det siste tiåret fra minimum 10 par i 2000 til maksimalt 41 par i 1994; også her er det tegn til framgang de siste par årene.

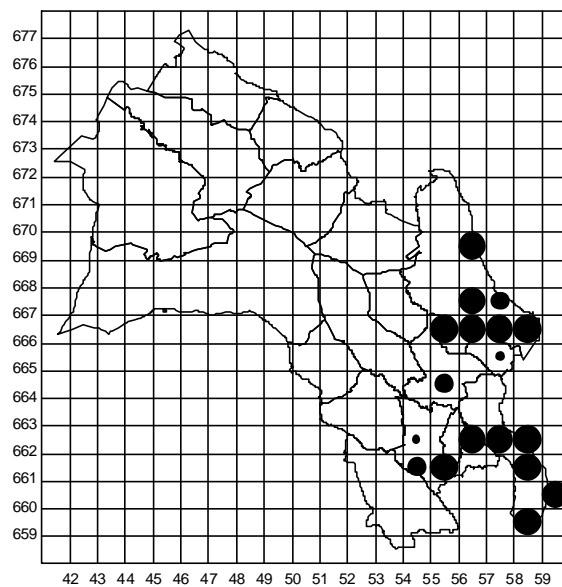
Bestandsutvikling i Breiangen og Indre Oslofjord (Buskerud) i perioden 1974-99 (Jensen m.fl. 2001).

Bestandsutvikling i Steinsfjorden og Tyrifjorden 1992-2002 (Larsen m.fl. 2002).

I tillegg til de nevnte hovedområdene for arten kan også enkelte par hekke sporadisk ved andre vann og innsjøer i sørfylket, som for eksempel Eikeren, Øvre Eiker og Væleren, Ringerike. Arten er sårbar for forstyrrelser på hekkeplassene, så menneskelig aktivitet og forstyrrelser kan nok være en medvirkende årsak til bestandsvariasjonene.

Makrellterne

Kartet viser ruter med hekkefunn (Atlaskode B, C og D); oppdatert status per 2003.

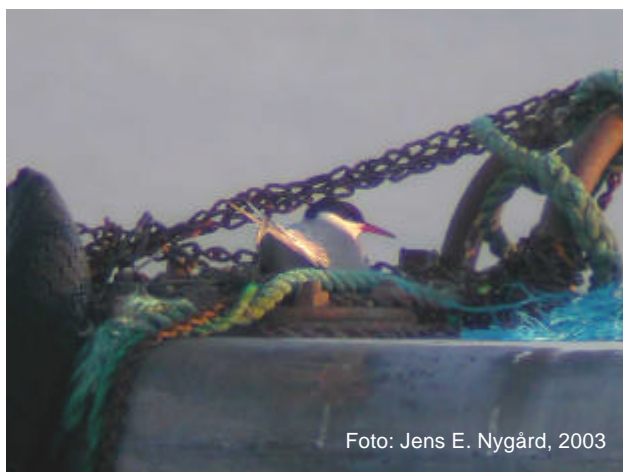

Foto: Jens E. Nygård, 2003

Makrellterne som ruger på flytebøye v/Gilhusodden.

Makrellterna er en typisk koloniruger som fortrinnsvis hekker på vegetasjonsfrie holmer og skjær. I Buskerud er det kun snakk om spredte enkeltpar og små kolonier, som i innlandet sjelden teller mer enn 2-5 par. I Steinsfjorden/Tyri fjorden har koloniene variert i størrelse mellom 1 og 20 par.

I Steinsfjorden starter eggleggingen i slutten av mai. Normalt legger makrellterna 2-3 egg, men hekkesuksessen og ungeproduksjonen kan variere mye fra år til år; i Steinsfjorden/Tyri fjorden fra 0,1 til 1,6 unger/par, gjennomsnittlig 0,9 unger/par (1992-2002). Flere mislykkede sesonger trekker gjennomsnittet ned. Arten hadde normalt god ungeproduksjon i 2001-02 (Larsen m.fl. 2002), men svært dårlig i 2003 (pers.medd. K.Myrmo).

Trekk: Makrellterna observeres regelmessig på vårtrekket i mai, men sjelden mer enn 1-5 individer sammen. Gjennomsnittlig ankomstdato til Linnestranda, Lier: 02.05. (9 år), tidligst 22.04.00, til Fiskumvannet, Øvre Eiker 09.05. (10 år), tidligst 02.05.01 og 03. Også til Tyri fjorden ankommer arten medio mai, tidligst 01.05.77. Arten forlater Buskerud igjen i august-september, men er sjelden å se etter medio september, seinest sett 15.10. Fiskumvannet og 05.10.78 Nordfjorden, Ringerike. Maksimalt kan det observeres 10-15 ind på trekket. En av ungene som ble ringmerket på Maurøya i Steinsfjorden i 2001 ble gjenfunnet og kontrollert i Namibia 10.12.01 (Larsen m.fl. 2002).

Rødnebbterne *Sterna paradisaea*

Rødnebbterna har en nordlig cirkumpolar utbredelse. I Europa hekker arten fra England og Nederland og helt nord til Svalbard og Frans Josefs land. I Norge har arten sin hovedutbredelse langs kysten fra Rogaland til Finnmark, i Nord-Norge er den også vanlig i innlandet. I sørnorske fjellstrøk er arten sjeldnere, men forekommer spredt fra Buskerud i sør til Trøndelag i nord. Trekkfugl som flyr rekordlangt til overvintringsområdene i antarktiske farvann. Den norske bestanden er anslått til 20.000-60.000 par.

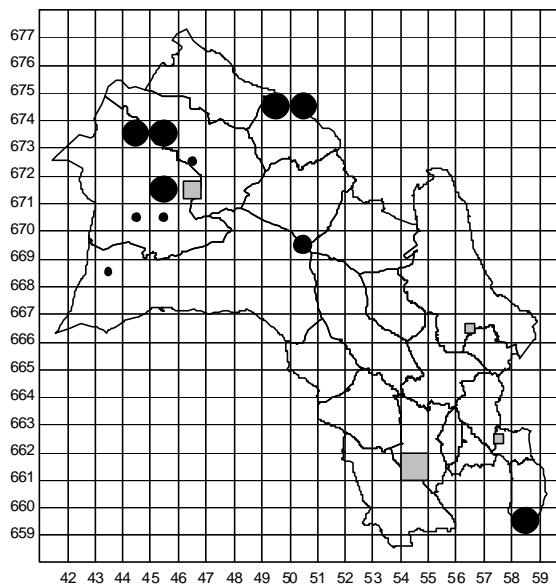
Forekomst i Buskerud

Status: Sjelden men regelmessig hekkfugl i nordlige fjellstrøk, sporadisk på kysten. Trekkfugl.

Bestand: Rødnebbterna hekker fåtallig ved enkelte fjellvann i de nordlige deler av Buskerud. Arten kan også hekke en sjelden gang i Oslofjords-området. Den ble f.eks. funnet hekkende (1 reir) på Ramvikholmen, Hurum sommeren 1989 (T.Jensen). Hekkinger ved fiskerike fjellvann i nordfylket, typisk 700-1100 moh, begrenser seg normalt til 1-3 par per lokalitet. Beste lokalitet er Stolsvass-magasinet 1090 moh på grensa mellom Ål og Hol, der opptil 10 par har hekket på holmer i vannet enkelte år (bl.a. 1987). Som reirplass velges nakne holmer

eller flytetorv i vanna. Høyeste observasjonssteder er 1190 moh Reinsjøen og 1160 moh Skaupsjøtjønnan, Nore&Uvdal og 1180 moh Holværvatnet, Hol. Totalt hekker det neppe mer enn ca. 20 par i et normalår. Det er vanskelig å si noe om bestandsendringer da opplysningene er mangelfulle, men den lille bestanden må anses som sårbar.

Rødnebbterne

Kartet viser ruter med hekkedfunn (svarte prikker, Atlaskode B, C og D), med oppdatert status per 2003, og trekkobservasjoner (grå firkanter; små: 1-5 funn, mellomstore: 6-10 funn, og store: >10 funn).

Trekk: Rødnebbterna observeres bare sporadisk på trekket i sørfylket, men dette kan skyldes at den lett blir forvekslet med makrellterna. Arten ankommer Buskerud noe seinere enn makrellterna og ses helst i siste halvdel av mai. Tidligste godkjente funn fra Fiskumvannet, Øvre Eiker er 15.05.98, men arten er sett helt oppe i Vassfjorden, Ål så tidlig som 12.05.01 (T.Breiehagen) og Geilo, Hol 02.05.87 (Bill Sloan). Gjennomsnittlig ankomst til Geilo er imidlertid 21.05. (18 år) og Ål 22.05. (3 år); til sørfylket 14.05. (7 år). På vårtrekket ses det sjelden mer enn 1-4 individer sammen. Arten forlater Buskerud igjen i august-september og kan da ses sporadisk ved Nordre Tyri fjorden, Fiskumvannet og Linnestranda. Tidligst sett i slutten av juli, seinest Linnestranda 18.10.96, Geilo 15.10.86 og Fiskumvannet 06.10.02. Også om høsten ses normalt bare 1-3 ind sammen, oftest juvenile fugler eller ad med juv.

Dvergterne *Sterna albifrons*

Arten har en spredt global utbredelse i tempererte og tropiske områder med unntak av Sør-Amerika. I Europa hekker arten nord til Skottland, Danmark, Sør-Sverige og Baltikum, og med sin nordligste forekomst nord i Bottenvika. Arten hekket i Kurefjorden, Østfold i 1992-

1998. Trekkfugl som overvintrer i Vest-Afrika.

Forekomst i Buskerud

Status: Meget sjelden og tilfeldig sommergjest.

Godkjente funn (2/2):

- 1996 ØVRE EIKER: 1 ad Fiskumvannet 05-06.06.
(B.T.Bollerud, J.L.Hals, J.T.Bollerud, L.T.Poppe,
M.Sjøblom).
1999 ØVRE EIKER: 1 ad Fiskumvannet 08.06. (S.Dale,
T.Fjesme).

Dvergterne observeres årlig langs kysten av Sør-Norge i juni-juli, men sjelden med mer enn 1-2 funn per år utenom Østfold, hvor arten som nevnt har hekket i flere år på 1990-tallet. Arten er meget sjelden å se i indre Oslofjord og i innlandet, så to funn i Øvre Eiker er bra.

Svarterne *Chlidonias niger*

Nominatunderarten hekker spredt fra Vest-Europa østover til Altaj og Kirgisistan, og nord til Sør-Sverige og Sør-Finland. I Norge ses arten årlig, oftest på Østlandet og ikke sjelden i innlandet. Trekkfugl som overvintrer i Afrika.

Forekomst i Buskerud

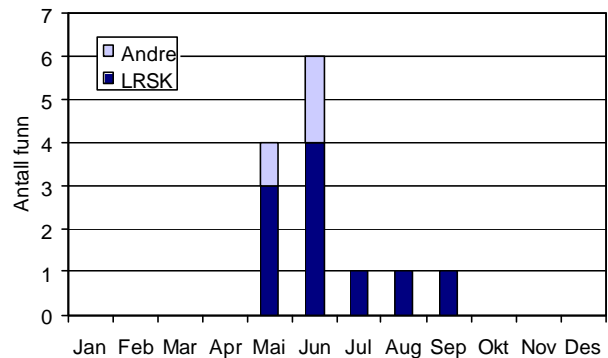
Status: Sjelden og tilfeldig sommergjest.

Godkjente funn (10/12):

- 1853 ØVRE EIKER: 1 ind skutt i Eiker i august
(Haftorn 1971). 1. funn i Norge.
1978 NEDRE EIKER: 1 ind Miletjern 02.07.
(M.Sjøblom).
1979 NES: 1 ind SØf Nesbyen 26.05. (H.Kvam).
1979 ØVRE EIKER: 1 ind Kolbergtjern 02.06.
(D.Kolberg, J.Bakkellund).
1989 ØVRE EIKER: 1 ind Fiskumvannet 02.06.
(A.Aasgaard, P.Ø.Klunderud, T.Schandy,
M.Sjøblom).
1994 RINGERIKE: 3 juv Nordfjorden 11.09.
(K.Myrmo).
1998 RINGERIKE: 1 ad Nordfjorden 09.06.
(K.Myrmo).
2001 ØVRE EIKER: 1 ad Fiskumvannet 10.06.
(O.E.Bakken, J.T.Bollerud, D.Kolberg m.fl.).
2002 HOLE: 1 ad Steinsvika 20.05. (K.Myrmo,
J.L.Hals, A.Gullberg).
2002 ØVRE EIKER: 1 ad Fiskumvannet 24.05.
(J.T.Bollerud, B.T.Bollerud, T.Bakken m.fl.).

De fleste funnene av svarterne er som vi ser, gjort i næringsrike innsjøer som Fiskumvannet og Nordre Tyrifjorden, fra ultimo mai til medio juni. Merk for øvrig at det første sikre funnet av denne arten i Norge ble gjort

i Eiker i 1853, og at arten ble observert helt oppe ved Nesbyen i mai 1979. Grafen nedenfor viser antall funn fordelt per måned. I tillegg til de 10 godkjente funnene, er det tatt med 3 funn til som ikke er innrapportert til LRSK.

Arten observeres årlig i Sør-Norge fra mai til september, med typisk 10-30 funn per år. Ungfugler (1K) dominerer funnmengden i september.

Adult svarterne i Steinsvika 20.05.02.

Referanser

- Gjershaug, J.O. m.fl. (red) 1994. Norsk Fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Jensen, T., Tollefsen, T., Andersen, G.S. og Bergan, M. 2001. Sjøfuglregistreringer langs kysten av Buskerud 1999. Buskskvetten 17 (2): 42-47.
- Larsen, B.H., Ree, V, Brandt, M. Og Myrmo, K. 2002. Sjøfuglovervåkingen i Steinsfjorden og Tyrifjorden i 2002. Buskskvetten 18 (4): 102-110.

✕

Siste nytt fra Buskerud

Observasjonene er hentet direkte fra NOF Buskeruds Siste nytt. Adressen på nettet er : <http://home.no.net/nofbu>. Observatører oppfordres til selv å gå inn og legge inn sine observasjoner. Alle observasjoner som står på LRSKs rapporteringsliste kan legges inn uten videre. Andre observasjoner må begrunnes, dersom de skal legges inn. Dette er retningslinjer gitt av fugler.net som er vert for tjenesten. Alle observasjoner trykkes med forbehold om godkjenning fra LRSK.

Art	Dato	Antall	Sted (Kommune)
Svarttrost <i>Turdus merula</i>	19/01 '04	1	Oppenåsen (Ringerike)
Dvergdykker <i>Tachybaptus ruficollis</i>	15/01 '04	2	Drammenselva v/Åmot (Modum)
Lappfiskand <i>Mergus albellus</i>	13/01 '04	3	Begna v/Bergsund (Ringerike)
Svartand <i>Melanitta nigra</i>	03/01 '04	1	Verket (Hurum)
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	18/12 '03	1	Hokksund (Øvre Eiker)
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	07/12 '03	1	Hokksund Flyplass (Øvre Eiker)
Sidensvans <i>Bombycilla garrulus</i>	07/12 '03	ca.20	Oppenåsen (Ringerike)
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	02/12 '03	1	Knive (Drammen)
Havørn <i>Haliaeetus albicilla</i>	23/11 '03	1	Hokksund (Øvre Eiker)
Sidensvans <i>Bombycilla garrulus</i>	21/11 '03	20+	Eikli,Hønefoss (Ringerike)
Munk <i>Sylvia atricapilla</i>	20/11 '03	1	Geithus (Modum)
Nøttekråke <i>Nucifraga caryocatactes</i>	15/11 '03	2	Mjøndalen (Nedre Eiker)
Vannrikse <i>Rallus aquaticus</i>	05/11 '03	1	Linnesstranda (Lier)
Havelle <i>Clangula hyemalis</i>	04/11 '03	1	Verket (Hurum)
Sjørørre <i>Melanitta fusca</i>	04/11 '03	12	Verket (Hurum)
Horndykker <i>Podiceps auritus</i>	19/10 '03 - 02/11 '03	1	Fiskumvannet (Øvre Eiker)
Lappfiskand <i>Mergus albellus</i>	02/11 '03	1	Fiskumvannet (Øvre Eiker)
Varsler <i>Lanius excubitor</i>	02/11 '03	1	Nes,Sandsvær. (Kongsberg)
Hærfugl <i>Upupa epops</i>	28/10 '03	1	Lio (Hemsedal)
Sivhøne <i>Gallinula chloropus</i>	04/10 '03 - 26/10 '03	1-2	Linnesstranda (Lier)

✕

Observasjoner gjort av Per Nærbø på Hagatjern, Nedre Eiker :
8/5 og 29/5 ble 1 kjernebiter sett og den 17/7 så han ett par.

Buskerudfuglen 2004

er ravn. Send observasjoner av arten til:
Per Furuseth, 3577 Hovet
eller per epost til:

Steinar Stueflotten steinarstue@c2i.net

Sjøfuglovervåkningen i Steinsfjorden og Tyrifjorden i 2003

Av Bjørn Harald Larsen, Morten Brandt, Kendt Myrmo og Viggo Ree

Årets sesong ble preget av dårlig hekkesuksess for mange arter pga flom og faunakriminalitet. Gang på gang ble stormåkenes og hettemåkenes hekking på Småøyene spolert av folk som kastet egg på sjøen eller samlet de sammen i hauger. Vi fant kun to makrellternereir i overvåkningsområdet, men på Væleren vest for Tyristrand hekket en koloni på 10-12 par – slik at situasjonen nok er mindre dramatisk enn resultatet fra Steinsfjorden kunne tilsi. Av positive ting i år kan nevnes at sothønebestanden gjorde et hopp og økning i gråmåke- og fiskemåkebestanden. Bestanden av knoppsvane og hettemåke gikk betydelig ned i Steinsfjorden, mens den kraftige økningen i toppandbestanden har stagnert.

Overvåking av hekkebestand og ungeproduksjon hos sjøfugler og andre vannfugler i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden ble foretatt i perioden mai - august 2003 i regi av Norsk Ornitologisk Forening, Hole og Ringerike lokallag. Registreringene ble finansiert av Hole og Ringerike kommuner. Hole kommune takkes for å ha stilt båt til disposisjon under feltarbeidet. En takk også til Bjørn Erik Grimnes, Tyristrand, for verdifulle opplysninger og praktisk bistand med oppsyn/informasjon på Furuøyene i Nordfjorden.

Overvåkningen tar sikte på å gi et bilde av utviklingen i hekkebestandene over tid og variasjoner i ungeproduksjonen fra år til år. Formålet er å gi forvaltning-smyndighetene lokalt og regionalt grunnlags-data til å forvalte sjøfuglbestandene i området på best måte.

Registreringene, som startet sommeren 1992, har fulgt samme metodikk og hatt om lag samme kvalitative nivå i hele perioden. Undersøkelsene har blitt rapportert fortløpende til miljøvernavdelingen hos fylkesmannen i Buskerud og til Hole kommune og Ringerike kommune (Larsen 1992 a og b, 1993, 1994 og 1995, Larsen & Ree 1996 og 1997, Larsen m.fl. 1998, 1999, 2000, 2001 og 2002). En oppsummering av de første 10 årene med overvåking (1992-2001) vil komme i miljøvern-avdelingens rapportserie i løpet av vinteren 2003/04 (Larsen m.fl. i trykk).

Vi gjennomførte også i år, i samarbeid med Hole og Ringerike kommuner, et informasjonsopplegg for å styrke sjøfuglenes - og særlig makrellternas - hekkesuksess i området. Skilt ble satt opp på hekkeplassene for makrellterne, med anmodning om å vise hensyn under hekketida. Også i spesielt utsatte måkekolonier ble det satt opp skilt. Samtidig ble mediene brukt aktivt for å informere om hvor koloniene befant seg, og hvordan folk kunne unngå å forstyrre fuglene. Ut i fra erfaringene som er gjort de siste årene, valgte kommunene å benytte den samme teksten som de foregående årene. Teksten lød slik

på hekkeplassene for makrellterne:

I år er det TERNEKOLONI på denne øya.

Vær vennlig å la fuglene hekke i fred!

Hekkeperioden varer fra 20. mai til 1. august.

Opphold på øya i mer enn noen få minutter kan føre til at fostre i egg dør eller unger omkommer pga. kulde, regn eller sterk solstråling. Dette innebærer ødelagt hekkesesong for ternene, og dessuten brudd på Viltlovens §3. Slipp av hund representerer bl.a. brudd på viltlovens §§ 52 og 53. Brudd på viltloven vil bli anmeldt. Strafferammen er bøter eller fengsel i ett år - jfr. viltlovens § 56.

Makrellterna er i dag en truet art i Buskerud. Vær med å ta vare på dyrelivet i vår natur!

Hole kommune

Ringerike kommune

og slik i måkekoloniene:

I år er det MÅKEKOLONI på denne øya.

Vær vennlig å la fuglene hekke i fred!

Hekkeperioden varer fra 1. mai til 15. juli. Opphold på øya i mer enn noen få minutter kan føre til at fostre i egg dør eller unger omkommer pga. kulde, regn eller sterk solstråling. Dette innebærer ødelagt hekkesesong for måkene, og dessuten brudd på Viltlovens § 3. Slipp av hund representerer bl.a. brudd på viltlovens §§ 52 og 53. Brudd på viltloven vil bli anmeldt. Strafferammen er bøter eller fengsel i ett år - jfr. viltlovens § 56.

Hekkekoloniene med hettemåke og fiskemåke i Steinsfjorden og Tyrifjorden er blant de viktigste på Østlandet. Vær med å ta vare på dyrelivet i vår natur.

Hole kommune

Ringerike kommune

Undersøkelsesområdet vårt omfatter nordre del av Tyrifjorden med Storøya/Purkøya/Geitøya/Utøya, Sælabonn og ytre del av Nordfjorden, samt Steinsfjorden. Båtregistreringer ble utført fire ganger i løpet av hekkesesongen; 20. mai, 10. juni, 1. juli og 19. juli. Supplerende undersøkelser fra land ble gjort fra de første knoppsvanene la seg på egg i slutten av april til ut august.

I alle tabeller og figurer opereres det med enheten antall hekkende par, som har basis i noe ulik informasjon fra art til art. Når det gjelder knoppsvane, kanadagås, toppand, hettemåke og makrellterne refererer antall hekkende par seg til opptalte reir, mens tallene for sothøne, dverglo, vipe, strandsnipe og fiskemåke er basert på antall par med hekkeatferd; for sothøne og fiskemåke sin del i

kombinasjon med opptelling av antall reir på de lokalitetene som egner seg for det. Antall hekkende par med siland er anslått ut fra stasjonære par i området på forsommeren, i kombinasjon med reir og observerte kull seinere i hekkesesongen. Hekkebestandene av kvinand og laksand er basert på antall observerte kull i området, mens stokkandtallene er resultat av en kombinasjon av reir i måke- og ternekolonier og observerte kull på vannet.

Kraftig nedgang i makrellternebestanden i Steinsfjorden

Årets undersøkelser ga som resultat 534-547 hekkende vannfuglpar fordelt på 16 arter (Tabell 1). Dette er en nedgang på over 100 par fra 2002, noe som for det meste kan tilskrives en tilsvarende nedgang i hettemåkebestanden. Det mest påfallende under årets sjøfuglregistrering var imidlertid den kraftige nedgangen i makrellternebestanden; fra 17 par i 2002 til kun 2 par i år! Også toppand og toppdykker gikk tilbake fra fjorårets rekordtall, mens knoppsvane fortsetter å synke i antall. Ellers ble det registrert rekordmange sothønereir i år (i alt 34, samt 4 par som trolig hekket). Også fiskemåke og gråmåke økte i antall.

Samlet sett hadde sjøfuglene i Steinsfjorden og Tyrifjorden en svært dårlig hekkesesong. Dette skyldes i hovedsak to forhold;

- Kraftig flom i slutten av mai
- Faunakriminalitet i Steinsfjorden, hvor egg ble samlet sammen i hauger og/eller kastet på vannet i flere kolonier.

Disse faktorene til sammen førte til at hekkesuksessen ble svært lav for hettemåke og gråmåke, og årsaken til at vi fant så få andereir i sjøfuglkoloniene i år kan godt

være at forstyrrelsene forårsaket av bl.a. denne virksomheten gjorde at mange par ikke gikk til hekking.

Toppdykker

Det var tilbake til mer normale tilstander for toppdykkeren i år (rekordsesong med 11 par i 2002); med to hekkende par i Vikbukta og to i Steinsvika. I Vikbukta hekket bare ett av parene vellykket og fikk fram 3 unger, mens parene i Steinsvika produserte henholdsvis 2 og 4 unger.

Knoppsvane

Arten fortsetter å gå tilbake i antall, og det er spesielt i Steinsfjorden dette er merkbart. Her hekket det ca 20 par i en periode på slutten av 1990-tallet – i år ble det kun funnet 10 reir i fjorden. I Tyrifjorden ble trolig et par reir tatt av flom før vi startet våre registreringer. I Elvika ble det observert ett par med 2 små unger 10. juni, likeså ved Avskjæret 19. juli – mens det ved Vik vokste det opp 4 unger. Paret som hekket innenfor Suserudskjæret fikk fram 4 unger, men kullet ble raskt redusert til en unge som vokste opp (medd. BHL av fastboende). Dette var de eneste vellykkede hekkingene i Steinsfjorden. I en fangdam ved Hårum, ca 500 meter nord for Steinsvika, ble 2 av 4 egg klekket, men bare en av ungene vokste opp.

I Tyrifjorden ble det kun registrert vellykket hekking ved Evangelieholmen i Sælabonn (2 unger 23. august) og i Nordfjorden (reirlokalisering ikke kjent), der et kull med 4 unger ble sett på østsida 29. juni. I Juveren hekket to par og i Synneren ett; alle reirene oversvømt.

Dette gir samlet 15 produserte unger fra 14-16 par, dvs ca 1 unge pr. par – noe som faktisk er temmelig nær gjennomsnittet for knoppsvanenes ungeproduksjon i overvåkningsområdet de siste årene. Ettersom hekkebestanden nå minker er dette neppe tilstrekkelig til å opprettholde bestanden.

Tabell 1. Hekkebestandene av vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden 2003. Enhet antall hekkende par; se kap. 1 for metodikk.

ART	STEINSFJORDEN	TYRIFJORDEN	SUM
TOPPDYKKER	4		4
KNOPPSVANE	10	4-6	14-16
KANADAGÅS	1	0-1	1-2
STOKKAND	7		7
TOPPAND	9		9
KVINAND	5	5	10
SILAND	6	5-8	11-14
LAKSAND		1	1
SOTHØNE	17-20	17-18	34-38
TJELD	1		1
VIPE		2	2
STRANDSNIPE	4	1	5
HETTEMÅKE	248	134	382
FISKEMÅKE	20-22	18-19	38-41
SILDEMÅKE	1		1
GRÅMÅKE	12		12
MAKRELLTERNE	2		2
SUM	347-352	187-195	534-547

Kanadagås

En fugl lå på reir på Nordre Småøya 20. mai, og tre uker senere lå det en voksen fugl med 2 pull. ved Tjuvholmen. Ett par hadde tilhold i Svarstadvika i slutten av mai også, men det er uvisst om disse gjorde hekkeforsøk.

Stokkand

Svært få stokkandreir ble funnet i sjøfuglkoloniene i år, men det ble observert 4 kull på vannet slik at det samlet sett ble en normalsesong med 7 hekkinger registrert. Eggene i reiret som ble funnet på Østbråtaskjæret hadde blitt kastet på vannet ved besøket 10. juni, mens et reir på Østre Småøya var predatert. Ungekullene som ble registrert var også små, og den samlede ungeproduksjonen ble nok heller dårlig.

Toppand

Etter mange år med økning i hekkebestanden i Steinsfjorden, ble 2003 et tilbakeslag for arten – fra 16-17 par til 9 par. Reirene lå spredt på de beste sjøfugl-hekkeplassene i fjorden; uten den sterke konsentrasjonen på Maurøya og Tjuvholmen som vi har sett de siste årene. Toppanda klekker så seint at vi får lite data på hekkesuksess; det eneste kullet vi observert i år var ett med 6 pull. inne i Vikbukta 19. juli.

Kvinand

Hele 10 forskjellige ungekull med kvinand (5 i Steinsfjorden og 5 i Tyrifjorden) er tett opp mot rekordnotering i overvåkningsområdet (bare overgått av 11 kull i 1998; et år med svært god dekning). Kanskje er det en liten tendens til økning i bestanden de siste årene.

Siland

Basert på antall fugler tilstede i etableringsperioden viser også silanda en svak positiv tendens. Bare ett reir ble funnet i år; på Gåsa i Steinsfjorden 1. juli (11 egg). Også silanda klekker for seint til at vi får gode tall på hekkesuksessen til arten.

Laksand

Ett ungekull med 11 pull. ved Rytteraker 1. juli er det eneste hekkefunnet i år.

Sothøne

Det ble i år lagt inn litt ekstra innsats for å lete opp sothønereir, spesielt i Tyrifjorden – og dette ga seg utslag i rekordnotering (34 reir totalt + 4 par som trolig hekket). Det har ikke blitt registrert så mange par i Steinsfjorden tidligere heller, så økningen i bestanden er nok reell – noe som også gjenspeiles i høstbestanden. I år ble høyeste antall notert 18. november med 180 fugler (100 i Vikbukta og 80 ved Åsa).

Når det gjelder ungeproduksjon hos denne arten har vi følgende observasjoner; 4 pull. ved Vik 31. mai, 2 kull (henholdsvis 5 juv. og 1 juv.) ved Kroksund 31. mai og inntil 20 ungfugler i Steinsvika i august. Dette er neppe noen fullgod oversikt over sothønenes produksjon i år.

Sivhøne

Fra Juveren, som ligger utenfor det faste undersøkelsesområdet vårt, kan vi ta med at sivhøne sannsynligvis hekket i år; ett par ble observert på våren og 2 ungfugler sammen med en voksen på høsten. Det er svært lenge siden sivhøna ble funnet hekkende i systemet sist; trolig tilbake på 1980-tallet.

Tjeld

Ett par hekket på Maurøya og 3 unger ble funnet i reiret her den 1. juli. De var imidlertid for små til å kunne ringmerkes.

Vipe

Hekkebestanden av vipe i tilknytning til Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem har trolig gått betydelig tilbake de senere årene. I 1998 ble hele området taksert, noe som resulterte i 13-16 hekkende par. Av disse hekket 6-7 par innenfor vårt undersøkelsesområde. I år ble bare 2 par funnet i det samme området; begge i Svendsrudvika.

Strandsnipe

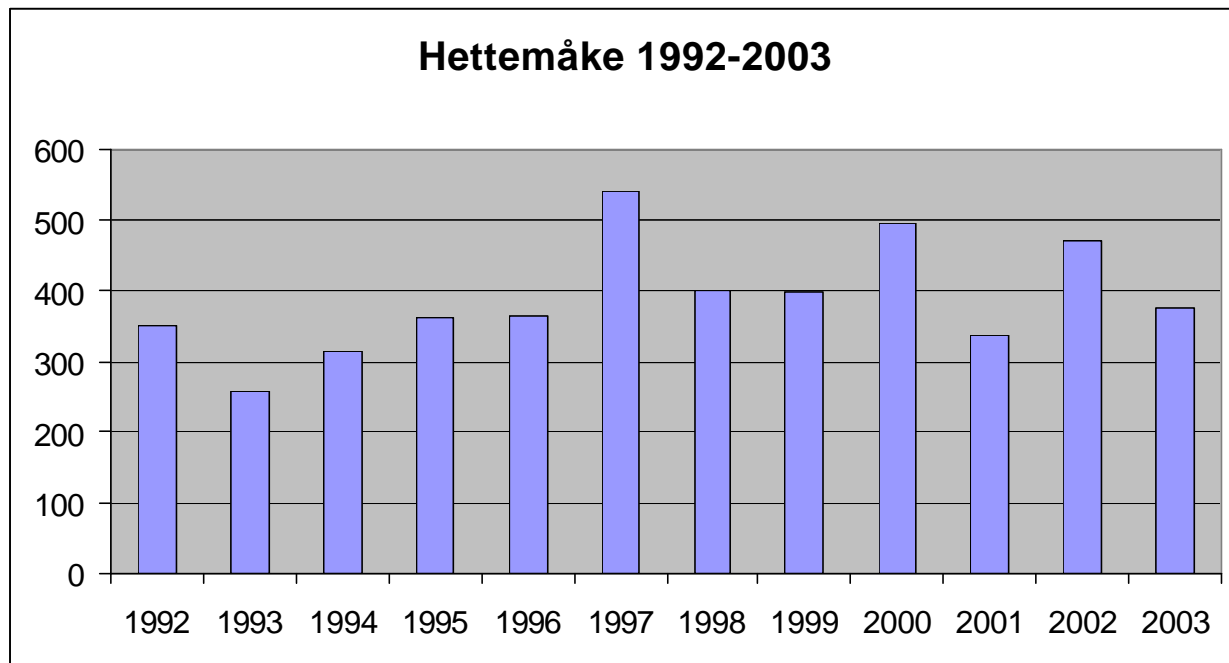
For første gang fant vi i år strandsnipereir, og da på to lokaliteter; Maurøya 10. juni og Gåsa 1. juli (begge med 4 egg). For øvrig registrerte vi varslende fugler på Nordre Småøya, på nordspissen av Herøya og ved Rytteraker i Sælabonn. Dette er noe mindre enn det vi vanligvis finner av strandsnipe i systemet.

Tekstboks 1. Under den første båtregistreringen (20. mai) dro vi helt nedom Nakkerud sør for Tyrstrand for å sjekke to mulige sjøfugl-hekkeplasser der; Nakkerudholmen og Karet. Nakkerudholmen var for det meste skogkledt, og det var dessuten en hytte på holmen. Karet er et lite "fløskjær" og var allerede oversvømt ved besøket. Disse lokalitetene var derfor dårlig egnet som hekkeplasser for sjøfugl, men i bukta innenfor Nakkerudholmen lå det ett flytende hettemåkereir med en rugende fugl. For øvrig varslet ett fiskemåkepar og trolig hekket disse i et tre på Nakkerudholmen. Det ble også observert ett makrellternepar inne i bukta, men uten tegn til hekking. Knoppsvane i følge lokalbefolkningen ingen sett.

Hettemåke

Et tilbakeslag for hettemåkebestanden i år; ned fra fjorårets 473 par til 382 par. De viktigste lokalitetene var også i år Østbråtaskjæret (175 reir), Furuøyene (133 reir) og Småøyene/Steintangen (min. 58 reir). For øvrig var det mindre kolonier på Maurøya (30-40 tomme reir 20. mai – forlatt ved neste besøk 10. juni), Suserudskjæret (13 reir) og Bøtet (2 reir). På Vestre Småøya ble det den 20. mai funnet flere titalls knuste hettemåkeegg som hadde blitt samlet sammen. Neste gang vi besøkte øya (10. juni)

fant vi 57 nylagte eggkull (mange 1 eggs og 2 eggs kull, mens det normale er 3 eggs kull). Måkene hadde altså lagt om igjen (det er da vanligere med færre egg i kullet), både de som ble rammet av denne faunakriminaliteten og fuglene fra kolonien på Steintangen, som i mellomtider hadde blitt oversvømt (27 reir her 20. mai). Den 1. juli var det verken eggkull eller unger å finne på Vestre Småøya, så etter alt å dømme hadde det på nytt foregått faunakriminalitet her en gang etter 10. juni.

Figur 1. Antall par med hekkende hettemåker i Steinsfjorden og Tyrifjorden i perioden 1992-2003.

Vi fikk neppe noen fullstendig oversikt over hekkeresultatet til hettemåkene i år, men ungeproduksjonen var uansett svært dårlig (Tabell 2). Under båtturen den 10. juni ble det registrert 27 unger på Østbråtaskjæret og 22 unger på Furuøyene, mens det trolig ikke kom en eneste unge på vingene fra Vestre Småøya. Kolonien på Suserudskjæret ble ganske raskt oversvømt, og her ble det neppe produsert unger.

Hettemåke. Foto : Jens Erik Nygård

Tabell 2. Ungeproduksjon i de største hettemåkekoloniene i Steinsfjorden (S) og Tyrifjorden (T) i 2003.

Koloni	Antall hekkende par	Antall unger (minimumstall)	Produserte unger pr. par
Furuøyene (T)	133	22	0,16
Småøyene (S)	58	0	0
Suserudskjæret (S)	13	0	0
Østbråtaskjæret (Kavringen) (S)	175	29	0,17
Totalt	374	51	0,14

Tabell 3. Hekkeplasser for hettemåke i Steinsfjorden og Tyrifjorden i perioden 1992-2003. Tallene angir antall hekkende par. Tallene vil ikke alltid avspeile samlet hekkebestand det enkelte år pga av omlegginger og flyttinger etter flom og/eller forstyrrelser. * = lokaliteten ikke undersøkt.

Lokalitet	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1. Nakkerudholmen												1
2. Furuøyene (indre)	*	*	*	*	*	*		37	76	28	74	37
3. Furuøyene (vestre)	*	*	*	*	*	*	min 30	65	81	32	58	82
4. Furuøyene (østre)	*	*	*	*	*	*				4	18	14
5. Karlsrudtangen					72		59					
6. Stamnesskjæret	50				10	36						
7. Rytterakerskjæret		3					6					
8. Furuholmskjæret		1										
9. Pipøya					1		0-1					
10. Steintangen		5		6		28	2		180		49	27
11. Vestre Småøya		160	140	176	118		127	76		71	15	57
12. Østre Småøya			75	15			1			11	1	1
13. Småøyskjæret		10						11	52		24	
14. Nordre Småøya								4				
15. Tjuvholmen	150									29		
16. Maurøya	1		7	1						9	64	30-40
17. Terneskjæret								1				
18. Herøytangene	1	47		1								
19. Suserudskjæret (Sjøvollskjæret)		1		1	90	1					19	13
20. Kavringen (Østbråtaskjæret)			53	122	28	53	152	172	106	166	158	175
21. Bøtet	107	1		1	13	400	min 100	64				2

Fiskemåke

En gledelig oppgang for fiskemåkene; med 38-41 par er arten tilbake på nivået fra slutten av 1990-tallet. Vi må imidlertid ta i betraktning at det ble funnet 10 reir i Nes i Hole, som vi først inkluderte i registreringene f.o.m. 2002. De største koloniene ble funnet på Nesskjæret (8 reir), Gåsa (5 reir) og Furuøyene (4 reir) – for øvrig hekket arten som vanlig spredt og fåtallig i hele systemet.

Vi har lite data på ungeoverlevelse, men 8 merkede unger i juli er langt under en bra sesong. På Nesskjæret vokste det trolig bare opp 2 unger på tross av 8 hekkende par, og her var det flommen som ødela for måkene. Det samme var tilfellet på Furuøyene, der det ikke ble registrert noen unger. På Gåsa kom trolig flere enn de to merkede ungene på vingene, men heller ikke her var det noen god sesong for fiskemåkene.

Sildemåke

En økning i sildemåkebestanden lar vente på seg; heller ikke i år gikk mer enn ett par til hekking. Den 10. juni fant vi ett reir med 2 egg, samt et predatert egg, på Vestre Småøya. Ved besøket 19. juli svømte det ut en stor unge fra Småøyene, og denne ble fanget inn og ringmerket.

Gråmåke

Det er vanskelig å fastslå hvor mange gråmåkepar som gikk til hekking i år. Ved vår første båttur fant vi ett reir med ett egg, 6 tomme stormåkereir (alle sannsynligvis gråmåke) på Østre Småøya, foruten 4 knuste egg og ett egg som hadde blitt kastet på vannet. Så også her hadde

vandalene slått til og gjort sett beste for å ødelegge måkenes hekking. Dagen etter ble det registrert 10 tomme stormåkereir her, mens det senere i sesongen ikke ble observert tegn til hekking. Sannsynligvis prøvde alle gråmåkene seg på nytt etter det første ødelagte hekketforsøket, men ble igjen utsatt for eggplyndring.

Ellers i Steinsfjorden hekket ett par på Bøtet; her ble reir med 3 egg funnet 20. mai og en unge ringmerket 10. juni, og ett par på Tjuvholmen (2 egg 10.juni, men ingen ungeproduksjon registrert). De voksne fuglene på Tjuvholmen virket syke ved besøket i juni. Syke og døde gråmåker ble rapportert fra flere kolonier i Oslofjorden i sommer (Geir Sverre Andersen i mail) og fra Väneren i Sverige (Gösta Kjellberg pers. medd.).

Sildemåke. Foto : Jens Erik Nygård

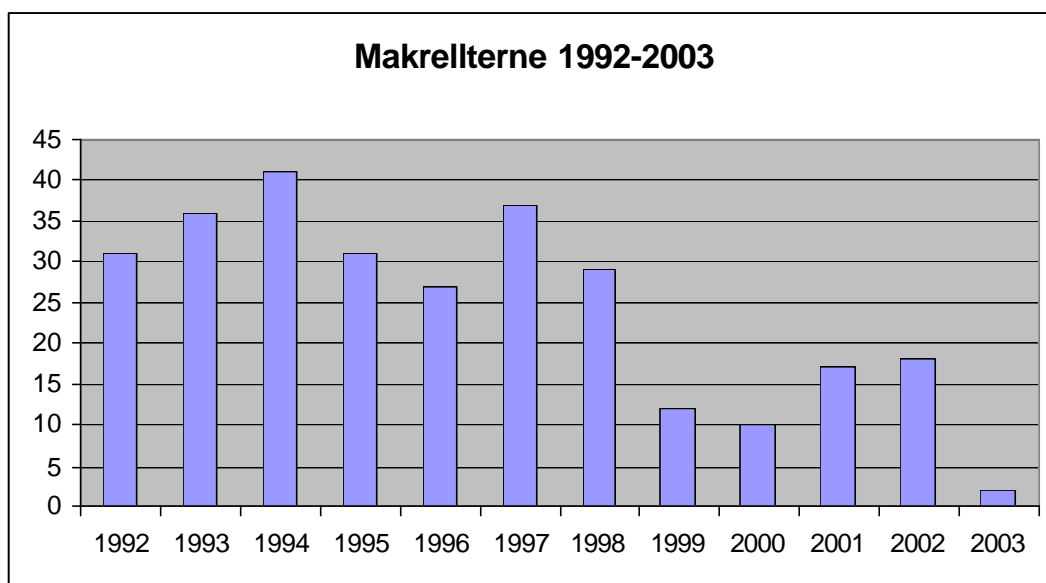
Tabell 4. Ungeproduksjon hos gråmåke i Steinsfjorden i 2003.

Koloni	Antall hekkende par	Antall lagte egg	Antall unger (minimumstall)	Produserte unger pr. par
Østre Småøya	10	1	0	0
Tjuvholmen	1	2	0	0
Bøtet	1	3	1	1
Totalt	12	6	1	0,1

Makrellterne

Bestanden av denne regionale rødlistearten har blitt redusert fra et stabilt nivå på 30-40 par i perioden 1992-1998 til 10-15 par i 1999-2002 –og altså helt ned i 2 par i 2003! Trolig er bestanden fortsatt på rundt 15 par i Tyrifjorden-området, da det på Væleren ble funnet en

koloni på 10-12 par i juni (Tekstboks 2). Vi antar at årsaken til at de valgte Væleren i år enten skyldes forstyrrelser i etableringsperioden eller at et eventuelt første hekkforsøk i Steinsfjorden/Tyrifjorden ble tatt av flom.

Figur 2. Antall par med hekkende makrellterner i Steinsfjorden og Tyrifjorden i perioden 1992-2003.

De to parene i Steinsfjorden hekket på Vestre Småøya (for øvrig første gang vi finner arten der) og på Bøtet.

Det ble ikke registrert ungeproduksjon på noen av lokalitetene, noe som sannsynligvis skyldes forstyrrelser fra folk.

Tekstboks 2. Hekkelokalitetene for sjøfugl på Væleren vest for Tyristrand ble undersøkt den 20. juni. Her var det i år noen flere par med måker og terner enn det vi har registrert tidligere. Det er 4 litt større øyer i innsjøen, og på den nordligste av disse (Geitøya) hekket det trolig 3 par med fiskemåker. På Flatøya ble hekkebestanden vurdert å bestå av min. 5 par hettemåker, min. 4 par fiskemåker og 10-12 par med makrellterner. Ytterligere 7 par fiskemåker hekket på øya mellom Flatøya og Høgøya (ikke navnsatt verken på N50 eller ØK-kart). Her ble det også observert en voksen sildemåke. Noen tegn på hekking ble imidlertid ikke registrert.

Lokalitetene i Væleren ble ikke sjekket senere på sesongen, men i følge lokalbefolkningen forlot ternene hekkeplassene tidlig – noe som indikerer at hekkingen var mislykket. Det er uklart om det var skadefelling av sjøfugl (se nedenfor) som var den primære årsaken til at rødlistearten makrellterne etter all sannsynlighet ikke fikk fram unger her i år.

I Ringerikes Blad for 22.11.2003 står det å lese at Tyristrand Jeger- og Fiskerforening på vegne av Tyristrand vannverk har felt i alt 2 hettemåker og 8 fiskemåker på Væleren i sommer pga mistanke om forurensning av drikkevannskilde. NOF Hole og Ringerike lokallag engasjerte seg i denne saken i sommer, men fikk ikke avverget den såkalte skadefelling. Vi argumenterte bl.a. med at det går flere hundre beitedyr i nærområdet til Væleren, noe som medfører en betydelig større kilde til forurensning enn noen titalls små sjøfugler.

Tabell 5. Hekkeplasser for makrellterne i Steinsfjorden og Tyrifjorden i perioden 1992-2003. Tallene angir antall hekkende par. Tallene vil ikke alltid avspeile samlet hekkebestand det enkelte år pga av omlegginger og flyttinger pga flom og/eller forstyrrelser. * = lokaliteten ikke undersøkt.

Lokalitet	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1. Furuøyene (vestre)	*	*	*	*	*	*	2-3	5	2			
2. Karlsrudtangen						1						
3. Stamnesskjæret		1			5	6						
4. Rytterakerskjæret		1										
4. Purkøyskjæret					2	3						
5. Geitøyskjæret	1											
6. Haraøyskjæret							2					
7. Pipøya				14	9	5						
8. Steintangen	3-4	9				10						
9. Vestre Småøya												1
10. Småøyskjæret		3										
11. Nordre Småøya								2				
12. Tjuvholmen	16-17			7								
13. Maurøya			27							16	18	
14. Terneskjæret	1					1	5	2	4			
15. Herøytangene	7-8	14	3	1		1	1	1		1		
16. Nordspissen av Herøya				15								
17. Suserudskjæret			1			2						
18. Østbråtaskjæret (Kavringen)			6		2	10	19	4	4			
19. Holmenskjæret								1	0-1			
20. Bøtet	1	7-8	4	1	11							1
21. Avskjæret				2								

Få merkinger

Merkeresultatet i 2003 er det dårligste vi har hatt i løpet av de 7 årene vi har merket sjøfuglunger i området. Som vanlig ble det merket flest hettemåkeunger, men kun 49

merkete unger sier sitt om den dårlige hekkesesongen til denne arten. Selv om gråmåke gjorde et hopp bestandsmessig ble det kun merket en unge.

Tabell 6. Antall ringmerkete måkeunger i de ulike koloniene i 2003. S=Steinsfjorden, T=Tyrifjorden.

Koloni	Hettemåke	Fiskemåke	Sildemåke	Gråmåke
Nestangen (T)		2		
Nesskjæret (T)		2		
Furuøyene (T)	22			
Vestre Småøya (S)			1	
Østre Småøya (S)				
Tjuvholmen (S)				
Maurøya (S)				
Herøytangene (S)		2		
Suserudskjæret (Sjòrvollskjæret) (S)				
Østbråtaskjæret (Kavringen) (S)	27			
Gåsa (S)		2		
Bøtet (S)				1
Sum	49	8	1	1

Av gjenfunn har vi siden fjorårets rapport gikk i trykken år bare fått inn ei hettemåke, merket på Furuøyene

22.05.2000, fra Amsterdam i Nederland, 09.12.2002-07.01.2003 (avlest med kikkert).

Minkende totalbestand av vannfugl i overvåkningsområdet

Etter relativt stabile bestandsforhold i perioden 1992-1996, økte antall hekkende vannfugler i våtmarkssystemet med 50 % i 1997. etter det har antall hekkende par innenfor det faste overvåkningsområdet vært forholdsvis stabilt – med 350-450 hekkende par årlig (Tabell 7). Furuøyene sørvest i Nordfjorden ble først med i overvåkning f.o.m. 1998, og Neskjæret/Nestangen f.o.m. 2002. Tallene fra disse områdene er derfor utelatt i tabellen. Tas utviklingen i disse områdene med i betraktning er det en tendens til minkende totalbestand av sjøfugler de siste årene.

Artene i klarest framgang er toppdykker, toppand, sothøne og gråmåke. Felles for alle disse artene er at de er fåtallige og forholdsvis nye som hekkefugler i systemet. De mer etablerte hekkeartene; slik som hettemåke, fiskemåke, makrellterne og knoppsvane har en stabil eller negativ bestandsutvikling i siste del av overvåkningsperioden. Makrellterne er den arten med klarest negativ utvikling, og årets resultat er alarmerende; på tross av at det ble funnet en forholdsvis stor koloni på Væleren.

Vi begynner nå å se en tydelig negativ utvikling også i hekkebestanden av knoppsvane i Steinsfjorden. Dette gjenspeiler seg også i forekomsten av knoppsvaner i fjorden utover høsten og tidligvinteren. I år har det ligget 50-70 knoppsvaner i Steinsfjorden i oktober/november, mens det vanlige er 200-300 individer på denne tida av året. Maksimumsobservasjonene av knoppsvane på høsten økte jevnt fram til 1997 (nærmere 450 ind.), men har siden gått ned (Larsen 1999, unpubl. data). Årets sesong har imidlertid vært spesiell. Dette kan ha sammenheng med en markant tilbakegang i vasspestforekomsten i Steinsfjorden som ble observert i august 2003 (Dag Berge pers. medd.). Vasspesten hadde betydelig mindre utbredelse enn tidligere og den var også kortere. Bestandene nådde ikke opp i vasskorpa på denne tida slik de pleier.

Det største hoppet i hekkebestand gjorde sothøne i år. Medregnet kroksjøene hekket kanskje så mye som 45 par i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem i 2003. Hekkesuksessen var imidlertid ikke spesielt god, slik at høstbestanden i Steinsfjorden – hvor de samles fra oktober av – ikke har økt tilsvarende. Maksimum her ble nådd 18. november med ca 180 fugler; mot 160 individer i fjor høst (Larsen m.fl. 2002).

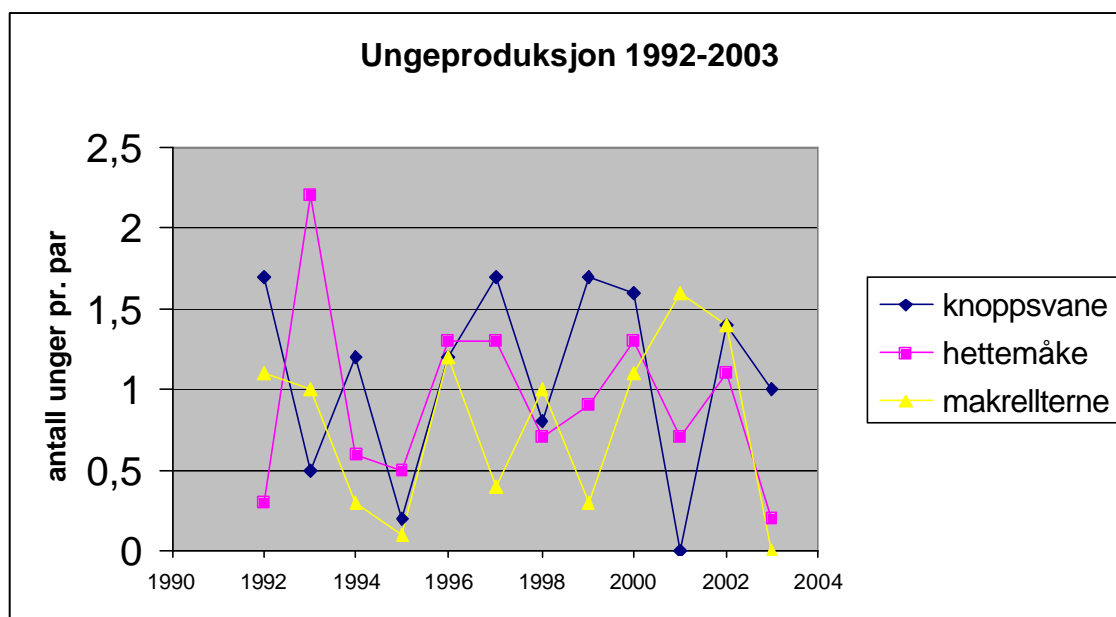
Tabell 7. Bestandsutvikling hos hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i perioden 1992-2002. **Data fra Furuøyene i Nordfjorden, som er undersøkt bare i perioden 1998-2003, og Nestangen og Neskjæret, som kun er undersøkt de to siste årene, er ikke tatt med i oversikten.** Tegnforklaring: * = ikke talt opp, + = positiv bestandsutvikling, (+) = ny hekkefugl i perioden, 0 = uendret bestand, - = negativ bestandsutvikling, ? = status usikker.

ART	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Trend
Toppdykker	0	0	0	0	0	0	1	1-2	0-1	0	11	4	(+)
Knoppsvane	16	19	19	19	18	16	21	19	25	16-19	20	14-16	-
Kanadaqås	0	0	1	2	3	1	3-4	2	1	1	1	1-2	-?
Stokkand	*	5	9	7	6	5	6	5	11	8	7	7	0
Toppand	0	0	0	1	1	1	2	2	5	9	16-17	9	+
Kvinand	*	4	7	5	7	5	11	6	6	7	7	10	0/+
Siland	8-9	8-10	5-7	13	5	5	9-15	17-21	11-14	9-11	10	11-14	+
Laksand	*	1	0	0	2	2	1	0	2	0	0	1	0
Sothøne	*	2	11-12	13-15	2	0-1	13-15	16-18	14-17	10-14	15-20	34-38	0
Tjeld	1	1	1	1	0	0-1	1	1	1	1-2	2	1	+
Dverglo	3	2	2	0	0	1	0-1	0	0	0	0	0	-
Strandsnipe	*	*	3	3	3	5	6-7	5	6	5	4	5	0
Hettemåke	310	214-224	275	323	326	498-508	367-373	318	338	262-286	323	248	0
Fiskemåke	16-18	17	22	27	31	27	32-34	23-24	24-26	14-15	22-24	21-23	0/-
Sildemåke	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	1	1	(+)
Gråmåke	0	0	0	1	0	1	0	0	1	2	5	12	+
Makrellterne	29-32	35-36	41	31	27	37	27	7	8-9	17	18	2	--
SUM	Ca 400	311-324	392-394	455	435	618-630	503-524	427-436	455-465	362-396	452-460	381-393	

Hekkesesongen nærmest spolert av flom og faunakriminalitet

Både kraftig flom og faunakriminalitet var med å redusere sjøfuglenes ungeproduksjon betydelig i overvåkings-

området i år. Flommen rammet knoppsvane, sothøne og hettemåke hardest, mens faunakriminaliteten spesielt gikk ut over hettemåke og gråmåke.

Figur 3. Ungeproduksjon hos tre sentrale vannfuglarter i Steinsfjorden og Tyrifjorden i perioden 1992-2003.

Konklusjoner

Den stadig negative bestandsutviklingen til makrellterne gir fortsatt grunn til bekymring og er en inspirasjon til å fortsette overvåkningen og den fleksible forvaltningen av sjøfuglenes hekkeplasser. Som Tabell 3 tydelig viser flytter makrellterne hyppig mellom ulike hekkeplasser i systemet, og med det som utgangspunkt mener vi at vårt opplegg med å sette opp plakater i koloniene rett etter etableringen er en god måte å sikre artens ungeproduksjon.

Det er all grunn til å følge med utviklingen i hettemåkebestanden også, i et av artens viktigste hekkeområder i Buskerud og Indre Østlandet. I Finland har hettemåke havnet på rødlista, og også i Norge har bestanden gått betydelig ned siden artens ekspansjon kulminerte på 1980-tallet. I år ble hekkingen i nærmest spolert av faunakriminalitet og flom.

Stormåkene er i en etableringsfase i Steinsfjorden, men kolonien på Småøyene ble gjentatte ganger utsatt for reirplyndringer og kun en sildemåkeunge kom på vingene herfra. Hvordan det går med denne etableringen framover er derfor uvisst.

Knoppsvanene i Steinsfjorden sliter med å opprettholde bestanden pga dårlig ungeproduksjon, og de siste årene har hekkebestanden gått tilbake. Vårflommen er svanenes største fiende i området. Det gjelder også for den raskt økende sothønebestanden i Nordre Tyrifjorden

Andebestandene er stabile eller i svak framgang i overvåkingsområdet, men den kraftige ekspansjonen til toppanda ser nå ut til å ha stanset opp. Med unntak av tjeld og strandsnipe er vadefuglene nærmest på vei ut som hekkefugler i dette området, som tidligere var viktig bl.a. for dverglo og vipe.

Litteratur

Larsen, B. H. 1992a. *Foreløpig rapport fra feltregistreringer av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden juni/juli 1992. Vurdering av viktige hekkeområder og ferdselsrestriksjoner*. Notat til Hole kommune, 5 s.

Larsen, B. H. 1992b. *Hekkebestand og produksjon hos vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden i 1992*. Norsk Ornitologisk forening, Ringerike lokallag. Rapport, 6 s.

Larsen, B. H. 1993. *Overvåking av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden 1993*. Norsk Ornitologisk forening, Ringerike lokallag. Rapport, 7 s.

Larsen, B. H. 1994. *Overvåking av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden 1994*. Norsk Ornitologisk forening, Ringerike lokallag. Rapport, 9 s.

Larsen, B. H. 1995. *Overvåking av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og Tyrifjorden 1995*. Norsk Ornitologisk forening, Ringerike lokallag. Rapport, 9 s.

forening, avd Buskerud. Rapport, 9 s.

Larsen, B. H. 1999. Vannfuglene bedrer forholdene for brukerne av Steinsfjorden. *Vår Fuglefauna* 22(3): 101-108.

Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 1999. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 1999. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 2-1999 Årgang 6*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 14 s + vedlegg.

Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 2000. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 2000. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 1-2000 Årgang 7*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 14 s.

Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 2001. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 2001. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 1-2001 Årgang 8*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 14 s.

Larsen, B. H., Brandt, M., Myrmo, K. & Ree, V. 2002. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 2001. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 1-2001 Årgang 8*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 14 s.

Larsen, B. H. & Fjeldstad, D. 2002. Overvåkning av hekkende sjøfugler i Mjøsa 2002 – et godt år for de mest utsatte artene. *Hujon* 28(3).

Larsen, B. H., Myrmo, K. & Ree, V. 1998. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 1998. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 2-1998 Årgang 5*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 13 s.

Larsen, B. H. og Ree, V. 1996. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 1996. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 2 - 1996 Årgang 3*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 8 s.

Larsen, B. H. og Ree, V. 1997. Overvåkning av hekkende vannfugl i Steinsfjorden og nordre del av Tyrifjorden i 1997. *Fugler og natur i Buskerud. Rapport nr 2 - 1997 Årgang 4*. Norsk Ornitologisk Forening, avd Buskerud. 7 s.

Larsen B. H., Ree, V., Myrmo, K. & Brandt, M. under arbeid. Sjøfuglene i Steinsfjorden og Tyrifjorden – resultater fra 10 års overvåkning av hekkebestander og hekkesuksess. *Fylkesmannen i Buskerud, miljøvern-avdelingen. Rapport nr. x-2003*.

Åpent brev til NOF avdeling Buskerud og redaksjonen av "Buskskvetten"

Etter en fugletur sammen med Atle Helge Qvale og Christine Sunding til Golsfjellet 6.-8. juni 2003 ble det utarbeidet en rapport. Kopi ble sendt til NOF avdeling Buskerud 20. august. Det var ikke fritt for at fjeset mitt ble en smule rart da jeg forleden bladet gjennom "Buskskvetten" nr. 3-2003 på Biologisk bibliotek (Blindern) og så at rapporten var rykket inn. Først ble jeg svært overrasket og deretter kraftig irritert. Imidlertid er det vanskelig å henvende seg i en krass tone, for det hele er sikkert gjort i god tro og beste mening. Like fullt er saken såpass alvorlig at jeg ber om innrykk av dette brevet i "Buskskvetten" for en liten oppklaring.

Da rapporten var helt gjennomarbeidet med henblikk på fakta og språk ba jeg mine to medobservatører om tillatelse til å sende en kopi til dere i Buskeud, samt til Oppland (ved Jon Opheim). Jeg sendte jo ikke rapporten til redaksjonen og ba om innrykk! Hvordan kunne dere finne på å ta inn en slik ganske privat og konfidensiell rapport uten å innhente tillatelse? Videre er teksten lagt inn på nytt med en masse skrivefeil (faktaene har jeg ikke sjekket), og nøyaktige koordinater for sjeldnere observasjoner er med.

Ved henvendelse til meg hadde dere fått en lett omarbeidet versjon for trykking (selvfølgelig samtidig levert på diskett).

Lykke til videre med ornitologien og "Buskskvetten", men bruk hodet!

Oslo, 18. desember 2003

Roald Bengtson

Svar fra redaktøren:

Rapporten ble sendt til meg i en konvolutt, uten noen medfølgende forklaring på hva det var ment som. Siden jeg på det tidspunkt ikke lenger var leder for NOF Buskerud, tolket jeg det slik at den var ment for Buskskvetten. Rapporten var skrevet i en popularisert stil, noe som støttet opp under dette. At jeg ble nødt til å skrive den av, er ikke så uvanlig, heller. Jeg mente at dette var god lesning, fordi vi har så få beretninger om hvordan fuglelivet arter seg på fjellet i nord-fylket.

Jeg beklager det som skjedde, men vil gjerne dele skylda litt med NOF sentralt som ikke har greid å få endret informasjonen som står på deres websted. Der står jeg fortsatt oppført som leder av NOF Buskerud.

Småstykker

Hva er vanskeligst: -å vinne i Lotto, eller - å oppdage en hærfugl i Bingen?

Hva er lettest eller vanskeligst ?

Sannsynligheten for å vinne hovedgevinsten i Lotto kan lett beregnes matematisk. Og noen vinner jo hver uke. Verre blir det å beregne sannsynligheten for å se en hærfugl "live" på tunet hjemme hos oss i Bingen.

Uansett, som amatører blant svær ivrige og profesjonelle fuglekikkere, var Berit og jeg blant de heldige som torsdag 24. april 03, og påfølgende fredag, fikk se den staselige utlendingen på tunet. Hvor heldig skjønnte vi først etterpå.

Det var ved 17-tida det skjedde. Jeg veit ikke om det var av gammel vane jeg kikket ut på tunet etter en kort middagslur, men et raskt blikk på fuglen fikk blodtrykket til å stige raskt. **HÆRFUGL!** sang det inne i hodet mitt. Jeg gjenkjente den med en gang. Det første jeg gjorde var å rive kona vekk fra en telefonsamtale, og trekke henne mot vinduet samtidig som jeg pekte ut på tunet og nærmest hveste, uten å rope, – se, en hærfugl !

Neste tanke var å få tatt et bilde. Vi dro i all hast fram tre fotobager, og i den ene fant vi et kamera med film, og i den andre fant vi et 200-mm teleobjektiv som ble skrudd på i all hast – var fuglen der ennå ? Heldigvis var den det. Gjennom vinduet fikk jeg tatt et par bilder. Avstanden var vel 25 meter. Men så flyttet fuglen til andre siden av huset - og nærmere !

Hva med videokameraet ? Det gikk et støkk gjennom meg da jeg husket på at vårt gamle kamera var ute av funksjon. Men dattera vår i nabohuset hadde videokamera intakt. Etter en rask telefonsamtale, snek Berit seg ut av huset på motsatt side, og kom like usett tilbake med kameraet. Fuglen jobbet fortsatt ivrig med å plukke feite larver opp med sitt effektive og hurtigarbeidende nebb. Det følte som tiden raste av gårde mens jeg fiklet med et for meg ukjent kamera i hånden.

Endelig fikk jeg gjort de riktige grepene – og kameraet zoomet inn den travle fuglen som ikke ante hva slags følelser den hadde satt i gang hos gårdens nysgjerrige beboere.

Etter et par minutters filming gjennom glassruta i terrassedøra, var tiden inne til å filme med døra åpen. Da døra laget lyd under åpningen, slo fuglen et lite øyeblikk opp den praktfulle fjærkammen som var samlet i nakken. Etter noen sekunders filming, valgte gjesten brått å forlate tunet. Den forsvant med raske vingslag mot nærmeste granter, og sa takk for seg etter ca 30 minutters opptreden.

Dagen etter fikk jeg også et glimt av fuglen. Da i flukt på vei bort fra tunet, i samme retning som dagen før.

Noen fakta om hærfugl:

Latinsk navn : Upupa epops

Engelsk navn : Hoopoe Hoopoe

Den har størrelse som en trost. Lys okergul med sorte og hvite striper på vinger og hale. Har langt nedadbøyet nebb og lang issetopp, som reises, når fuglen er opphisset eller nettopp har landet, danner en stor fjærkam.

Lengde: 25 - 29 cm. Vingespenn: 44 - 48 cm

Vekt: ca. 65 g.

Flyger flaksende og rykkevis. Minner om dvergspetten. På jorden er gangarten trippende. Den foretrekker åpent landskap med småskog og grasmarker. Ofte nær gårde og bebygde områder.

Føde: insekter, orme, snegle, padder, krypdyr insekter, snegler.

Legger 5- 8 egg. Ruger i 15- 17 dager.

Det er ikke påvist hekking i Norge. Hekking er påvist i Sør-Sverige og Danmark – siste hekking der i Haderup i 1995.

Hærfuglens nærmeste faste hekkeområder finnes i det østlige Tyskland, i Polen og i Baltikum. Den er ikke noen typisk langdistanseflyger.

Pr. i dag er hærfuglen observert 4 steder i Norge.

Tekst og foto: Jon Ola Tobiassen,

Mer stoff om hærfugl:

www.fugleinfo.dk/lex/content

www.dof-ringkobingamt.dk/sjaeldne_ynglefugle/haerfugl

<http://www.birdguides.com/html/vidlib/species/>

✕

Rettelse :

Artikkelen "Sjeldne fugler i Buskerud" på side 60 i forrige nummer fikk dessverre årstallet 2001 i tittelen i stedet for 2002 som riktig er.

Fuglelivet i Linnestranda naturreservat. Rapport 2003

av Jens Erik Nygård

Også i 2003 ble det sett 1 ny art på Linnestranda, nemlig svarthalespove. 2003 ble et meget godt år, takket være meget god dekning. Det ble foretatt hele 171 besøk fordelt på 112 dager, hvilket er nesten dobbelt så mange som året før. Så ble det også registrert hele 129 arter, noe som er det nest beste resultat noensinne.

Foruten svarthalespoven, ble en rekke arter sett som er sjeldne på Linnestranda. Jeg kan nevne hvitkinngås, snadderand, bergand, dvergfalk, lerkfalk, vannrikse og vendehals.

Takk til alle som tar en tur innom Linnestranda og som bidrar med verdifulle observasjoner. De kan sendes fortløpende til NOF Buskeruds epostliste FuBu. Ta kontakt med meg på epost: jenygard@online.no for å bli medlem av FuBu.

Linnestranda har egen hjemmeside på Internett. Den er plassert under NOF Drammen og omegns hjemmeside, som har adressen <http://home.no.net/jenygard/nof.htm>. Der har du muligheten til å lese om nye observasjoner etter hvert som de gjøres.

Art	2003 max	Dato (år sist sett)
Storlom* <i>Gav ste</i>	1	6.5, 4.6
Smålom <i>Gav arc</i>		(2001)
Dvergydker* <i>Tac ruf</i>	2	8.11
Toppdykker <i>Pod cri</i>	4	6.5
Horndykker* <i>Pod aur</i>	2	1.5
Storskarv* <i>Pha car</i>	555	15.4
Gråhegre <i>Ard cin</i>	6	18.8
Knoppsvane <i>Cyg olo</i>	18	18.5, 14.6
Sangsvane <i>Cyg cyg</i>	5	16.11
Sædgås <i>Ans fab</i>		(1981)
Stripegås <i>Ans ind</i>		(2001)
Kortnebbgås* <i>Ans bra</i>	555	15.4
Grågås <i>Ans ans</i>	4	19.4, 1.5
Kanadagås <i>Bra can</i>	16	4.9
Hvitkinngås* <i>Bra leu</i>	1	8.9
Rustand <i>Tad fer</i>		(1978)
Gravand <i>Tad tad</i>	4	30.4
Mandarinand <i>Aix gal</i>		(1999)
Brunnakke <i>Ana pen</i>	14	6.5
Krikkand <i>Ana cre</i>	70	30.4
Stokkand <i>Ana pla</i>	82	26.8
Snadderand* <i>Ana str</i>	4	2.5
Stjertand* <i>Ana acu</i>	2	17.4
Knekkand* <i>Ana que</i>	2	20.4
Skjeand* <i>Ana cly</i>	2	21.4
Taffeland* <i>Ayt fer</i>	1	3.5
Toppand <i>Ayt ful</i>	40	14.10, 7.12
Bergand* <i>Ayt mar</i>	3	18.10
Ærfugl <i>Som mol</i>		(1997)
Havelle <i>Cla hye</i>		(1977)
Svartand <i>Mel nig</i>		(2002)
Sjørre <i>Mel fus</i>		(1999)
Kvinand* <i>Buc cla</i>	36	15.4
Lappfiskand <i>Mer alb</i>		(1998)
Siland <i>Mer ser</i>	12	2.5
Laksand <i>Mer mer</i>	30	7.4
Myrhauk <i>Cir cya</i>		(1979)

Art	2003 max	Dato (år sist sett)
Sivhauk <i>Cir aer</i>		(2002)
Hønsehauk* <i>Acc gen</i>	1	3 ganger
Spurvehauk <i>Acc nis</i>	1	4 ganger
Musvåk* <i>But but</i>	3	18.8
Fjellvåk <i>But lag</i>		(1999)
Vepsevåk <i>Per api</i>		(1997)
Fiskeørn <i>Pan hal</i>	1	6 ganger
Tårnfalk <i>Fal tin</i>		(1980)
Vandrefalk <i>Fal per</i>		(1999)
Dvergfalk* <i>Fal col</i>	1	13.4
Lerkfalk* <i>Fal sub</i>	1	13.9
Orrfugl <i>Tet tet</i>		(1996)
Jerpe <i>Bon bon</i>		(1998)
Fasan <i>Pha col</i>	8	14.4
Vannrikse* <i>Ral aqu</i>	1	15.10, 5.11
Myrrikse <i>Por por</i>		(2001)
Sivhøne* <i>Gal chl</i>	2	ofte
Sothøne <i>Ful atr</i>	1	30.8-6.9, 25.10
Trane* <i>Gru gru</i>	1	8.4, 16.4
Tjeld <i>Hae ost</i>	4	1.5, 4.5, 18.5
Dverglo <i>Cha dub</i>	3	26.4
Sandlo* <i>Cha hia</i>	4	20.4, 25.4
Heilo <i>Plu apr</i>		(1998)
Tundralo <i>Plu squ</i>		(1978)
Vipe <i>Van van</i>	40	9.8
Polarsnipe <i>Cal can</i>		(1977)
Dvergsnipe <i>Cal min</i>		(2002)
Temmincksnipe* <i>Cal tem</i>	1	27.5
Tundrasnipe <i>Cal fer</i>		(1974)
Fjæreplytt <i>Cal mar</i>		(1995)
Myrsnipe <i>Cal alp</i>		(2002)
Brushane <i>Phi pug</i>	3	8.8-9.8
Kvartbekkasin <i>Lym min</i>		(1998)
Enkeltebekkasin* <i>Gal gal</i>	14	17.10
Dobbeltbekkasin <i>Gal med</i>		(1978)
Rugde* <i>Sco rus</i>	2	14.4
Småspove <i>Num pha</i>	2	6.5

Art	2003 max	Dato (år sist sett)
Storspove <i>Num arq</i>	40	28.4
Svarthalespove* <i>Lim lim</i>	1	15.4
Sotsnipe <i>Tri ery</i>		(2002)
Rødstilk <i>Tri tot</i>	1	18.5
Gluttsnipe <i>Tri neb</i>	20	4.5
Skogsnipe <i>Tri och</i>	5	15.4
Grønnstilk <i>Tri gla</i>	2	3.5, 8.5, 11.5
Strandsnipe <i>Act hyp</i>	10	11.5
Steinvender <i>Are int</i>		(1972)
Dvergmåke <i>Lar min</i>		(1994)
Hettemåke <i>Lar rid</i>	220	7.4
Fiskemåke <i>Lar can</i>	140	30.4
Sildemåke <i>Lar fus</i>	7	3.7
Gråmåke <i>Lar arg</i>	100	30.4
Grønlandsmåke <i>Lar gla</i>		(2001)
Polarmåke <i>Lar hyp</i>		(1978)
Svartbak <i>Lar mar</i>	10	24.3
Splitterne <i>Ste san</i>		(1978)
Makrellterne* <i>Ste hir</i>	9	9.8
Rødnebbterne <i>Ste par</i>		(1997)
Lomvi <i>Uri aal</i>	2	25.10,26.10
Bydue <i>Col liv var. domestica</i>	12	14.6
Skogdue <i>Col oen</i>	2	22.4
Ringdue <i>Col pal</i>	150	8.8
Tyrkerdue <i>Str dec</i>		(1998)
Gjøk* <i>Cuc can</i>	1	26.5
Kattugle <i>Str alu</i>		(1997)
Hornugle <i>Asi otu</i>		(1978)
Jordugle <i>Asi fla</i>		(1980)
Tårnseiler <i>Apu apu</i>	20	18.5, 23.5
Isfugl <i>Alc att</i>		(2002)
Vendehals* <i>Jyn tor</i>	1	20.4
Gråspett <i>Pic can</i>		(1973)
Grønnspekk <i>Pic vir</i>	1	Ofte
Svartspett* <i>Dry mar</i>	1	2.9
Flaggspett <i>Den mai</i>	1	5 ganger
Dvergspett <i>Den min</i>	1	Ofte
Hvitryggspett <i>Den leu</i>		(1973)
Sanglerke <i>Ala arv</i>	15	20.4, 30.4
Sandsvale* <i>Rip rip</i>	100	25.5
Låvesvale <i>Hir rus</i>	100	13.9, 1.10
Taksvale <i>Del urb</i>	50	9.7
Trepipplerke <i>Ant tri</i>		(1999)
Heipipplerke <i>Ant pra</i>	8	6.5
Skjærpiplerke <i>Ant pet</i>		(1998)
Gulerle <i>Mot fla</i>		(2001)
Vintererle <i>Mot cin</i>	1	6.5
Linerle* <i>Mot alb</i>	20	6.8
Sidensvans <i>Bom gar</i>		(2000)
Fossefall <i>Cin cin</i>		(2001)
Gjerdesmett* <i>Tro tro</i>	4	5.11
Jernspurv* <i>Pru mod</i>	4	13.5, 18.5, 22.5
Rødstrupe <i>Eri rub</i>	10	21.4
Nattergal <i>Lus lus</i>	3	18.5, 2.6, 4.6
Blåstrupe <i>Lus sve</i>		(2001)
Rødstjert* <i>Pho pho</i>	1	6.5
Buskskvett* <i>Sax rub</i>	2	13.5
Steinskvett* <i>Oen oen</i>	1	18.5, 23.7
Ringtrost* <i>Tur tor</i>	1	26.4
Svarttrost <i>Tur mer</i>	5	4.9

Art	2003 max	Dato (år sist sett)
Gråtrost <i>Tur pil</i>	100	15.4
Måltrost* <i>Tur phi</i>	25	30.4
Rødvingetrost <i>Tur ili</i>	20	15.4, 21.4
Duetrost <i>Tur vis</i>		(1999)
Gresshoppesanger <i>Loc nae</i>		(1997)
Sivsanger <i>Acr sch</i>		(1998)
Myrsanger* <i>Acr pal</i>	1	31.5 – 8.6
Rørsanger <i>Acr sci</i>	10	6.8
Gulsanger <i>Hip ict</i>	3	22.5, 24.5,
Møller <i>Syl cur</i>	1	16.5, 8.8, 17.8
Tornsanger <i>Syl com</i>	1	24.5, 26.5, 29.5
Hagesanger* <i>Syl bor</i>	4	25.5
Munk* <i>Syl atr</i>	6	13.5, 22.5
Bøksanger <i>Phy sib</i>		(1982)
Gransanger <i>Phy col</i>	4	23.8, 6.9
Løvsanger <i>Phy tro</i>	40	16.8, 23.8
Fuglekonge <i>Reg reg</i>		(1998)
Grå fluesnapper <i>Mus str</i>	4	13.5
Svarthvit fluesnapper* <i>Fichyp</i>	1	13.5
Skjeggmeis <i>Pan bia</i>		(2001)
Stjertmeis <i>Aeg cau</i>		(2001)
Løvmeis <i>Par pal</i>	3	Ofte
Granmeis <i>Par mon</i>	2	18.10
Svartmeis <i>Par ate</i>		(2001)
Blåmeis <i>Par cae</i>	20	23.8
Kjøttmeis <i>Par maj</i>	10	15.3,23.8,25.12
Spettmeis <i>Sit eur</i>	5	16.9
Trekryper* <i>Cer fam</i>	1	5.11
Tornskate* <i>Lan col</i>	1	13.5
Varsler* <i>Lan exc</i>	1	15.3
Nøtteskrike <i>Gar gla</i>	1	4.9, 1.10, 4.10
Skjære <i>Pic pic</i>	8	29.9
Nøttekråke* <i>Nuc car</i>	1	13.9
Kaie <i>Cor mon</i>	13	9.4
Kornkråke <i>Cor fru</i>		(2001)
Kråke <i>Cor coro</i>	50	31.3, 5.4
Ravn* <i>Cor cora</i>	2	8.4
Stær <i>Stu vul</i>	200	13.9
Gråspurv <i>Pas dom</i>	8	18.5
Pilfink <i>Pas mon</i>	40	30.8
Bokfink <i>Fri coe</i>	15	20.4
Bjørkefink <i>Fri mon</i>	2	16.4
Grønnefink <i>Car chl</i>	20	19.4, 22.4
Stillits* <i>Car car</i>	4	Ofte
Grønnsisik <i>Car spi</i>	40	18.10
Tornirisk* <i>Car can</i>	5	13.5
Bergirisk <i>Car flav</i>		(2001)
Gråsisik <i>Car flam</i>	20	4.9
Grankorsnebb <i>Lox cur</i>		(1998)
Rosenfink* <i>Car ery</i>	1	5.6 – 14.6
Dompap <i>Pyr pyr</i>	10	8.11
Kjernebiter		(2002)
Lappspurv <i>Emb lap</i>		(1978)
Snøspurv <i>Ple niv</i>		(2000)
Gulspurv <i>Emb cit</i>	8	22.3
Hortulan <i>Emb hor</i>		(1993)
Sivspurv <i>Emb sch</i>	15	17.4

Observatører som har bidratt : Geoffrey Acklam (GAC) – 2 besøk, Rolf E. Andersen (REA) – 30 besøk, Geir Brudal, - 2 besøk, Bent Ellingsen – 17 besøk, Eli Gates (EGA) – 26 besøk, Gunnar Gisholt (GGI) - 4 besøk, Sindre Gåsvik – 1 besøk, Stian Landsverk – 1 besøk, Jostein Myre – 1 besøk, Jens Erik Nygård (JEN) – 56 besøk, Jo Rustad – 1 besøk, Øyvind Solberg (ØSO) – 14 besøk, Steinar Stueflotten (SST) – 16 besøk, Cathrine Vilhelmshaugen (CVI) – 1 besøk.

Artskommentarer :

Ubest. Storlom/Smålom – trakk vestover i stor høyde (GGI)

Storlom – 1 ind utenfor fugletårnet 6.5 (REA) og 1 ind utenfor Gilhusodden 4.6 (JEN, SST m.fl.).

Dvergdykker – 1 ind 2.9 (JEN), 2 ind. 8.11 (JEN, BEL)

Horndykker – 2 ind 1.5 (SST).

Storskarv – tilsammen 555 ind passerte på trekk nordover den 15.4 (JEN, REA). Det er fortsatt en bestand av lokale skarver som er her hele sommerhalvåret. Største antall av disse ble sett 18.8, hele 22 ind (EGA). En av disse var merket på Øra i Fredrikstad 10.6 og var det førstegjenfunn

av en norskfødt mellomskarv! Årets siste storskarv ble sett 17.11 (EGA). En storskarv ble funnet i toppen av et tre, hengende fast etter beinet i en trekløft.

Kortnebbgås – 127 ind rastet utenfor Gilhusodden 9.4 (JEN), 34 var på vannet 22.4 (JEN, REA), og hele 150 23.4. En av disse hadde halsring N 79. Fugler rastet også 2.5 (18 ind) og 4.5 (2 ind), så dette var et år der kortnebbgjess i større grad enn tidligere år stoppet opp ved Linnestranda. Siste vårobservasjon var 6.5. Det ble ikke gjort høstobservasjoner.

Hvitkinngås – 1 ind. 8.9 (OEB) er tredje observasjon av arten på Linnestranda.

Snadderand – 1 ind 5.4-11.4 (JEN, SST m.fl) er 3. observasjon på Linnestranda. 2 par ble sett 2.5 (JEN, REA, SST), 1 par den 3.5 (JEN, REA, ØSO).

Stjertand – ett par ble sett 17.4 (JEN) og 1 ind 16.8-18.8 (JEN, EGA, SST)

Knekkand – 2 ind ble sett 20.4 (Gunnar Gisholt)

Skjeand – 1 ind 14.4 (JEN) og ett par 21.4 (JEN)

Taffeland – 1 hann 3.5 (JEN, REA, ØSO)

Enkeltbekkasin. Foto : Jens Erik Nygård

Bergand – 2 hunner 11.10 (SST), 2 hunnfargede 15.10 (Geoffrey Aclam) og 3 hunner 18.10 (JEN).

Kvinand – 1 hunn med 4 unger ble observert den 9.7. Det er sannsynlig at disse er blitt klekket et annet sted, f.eks. Lahelldammen.

Hønsehauk – 1 ind 31.3 (REA), 1 juv 18.8 (EGA) og 1 ind 13.9 (REA).

Musvåk - 2 ind 8.4 (REA), 1 ind 16.4 (CVI, GGI) og 3 ind 18.8 (EGA).

Dvergalk – 1 ind 13.4 (REA) var 3. observasjon av arten på Linnestranda. Den ble trolig også sett den 16.4.

Lerkefalk - 1 ind 13.9 (REA).

Vannrikse – 1 ind 15.10 (GAC) og 1 ind 5.11 (EGA) var 3. og 4. observasjon på Linnestranda.

Sivhøne – 2 voksne ble sett på Dynodammen i hekketida. På høsten ble ungfugler sett. Det er sannsynlig at det har vært hekking for første gang på mange år!

Trane – 1 ind på trekk 8.4 (REA), 1 ind på trekk 16.4 (CVI, GGI). Dette er tredje og fjerde observasjon av arten på Linnestranda.

Sandlo – 1 ind 22.3 er ny vårekstremum for arten på Linnestranda.

Temmincksnipe – 1 ind 27.5 (REA).

Enkeltbekkasin – ble sett spillende ved myrene på østsiden av elvemunningen flere ganger denne våren. Hele 14 ind. ble sett furasjerende samtidig 17.10 (GAC).

Rugde – 2 ind. lettet fra stien til tårnet 14.4 (JEN). Dette er 4. observasjon av arten på Linnestranda.

Svarthalespove – 1 ind ble sett på 17.4 (EGA, CVI). Dette er første observasjon av arten på Linnestranda !

Makrellterne – ett par hekket på en bøye utenfor Gilhusodden, hvilket er første hekkefunn på Linnestranda. Ett ind ble sett 29.9 (JEN). Dette er seineste høstobservasjon av arten.

Gjøk – 1 ind ble hørt 26.5 (JEN, BEL, ØSO).

Vendehals – 1 ind ble sett 20.4 (GGI). Dette er 4. observasjon av arten på Linnestranda.

Svartspett – 1 ind ble hørt 2.9 (JEN).

Sandsvale – 4 ind 30.4 (REA) er ny vårekstremum.

Gulerle – kun 1 ind 23.7 (EGA).

Vintererle – 1 ind 6.5 (JEN)

Linerle – 1 ind 30.3 (JEN) er ny vårekstremum for arten.

Gjerdsmett – arten fikk et tilbakeslag den harde vinteren 2002/2003, og var lite å se våren og sommeren etter.

Jernspurv – sjeldne høstobservasjoner : 1 ind 23.8 (JEN) og 1 ind 1.10 (REA). Den siste er tangering av høstekstremum.

Rødstjert – 1 hann observert på enga ved Linneskrysset 6.5 (JEN).

Buskskvett – et par ble observert 13.5 (EGA).

Steinskvett – 1 ind 18.5 (REA) og 1 ind 23.7 (EGA)

Ringtrost – 1 ind 26.4 (REA, SST m.fl.)

Måltrost – 25 ind 30.4 (GGI) er nytt makstall for Linnestranda.

Myrsanger – 1 ind syngende bak renseanlegget i perioden 31.5 – 8.6 (JEN).

Hagesanger – nye ekstemumsdatoer med 1 ind 10.5 (SST) og 1 ind 4.9 (EGA).

Munk – ny høstekstremum 1 ind 24.10 (BEL).

Svarthvit fluesnapper – kun 1 ind 13.5 (EGA) !

Trekryper – 1 ind 5.11 (EGA).

Tornskate - 1 hann 13.5 (EGA)

Varsler – 1 ind 15.3 (SST) er 3. observasjon av arten på Linnestranda.

Nøttekråke – 1 ind 13.9 (REA).

Ravn – 2 ind 8.4 (REA).

Stillits – 1 ind 16.11 (JEN) er nytt høstekstremum.

Tornirisk – 4 ind 31.3 (REA) og 5 ind 13.5 (EGA).

Rosenfink – 1 hann sang ved elvemunningen fra 5.6 – 14.6 (JEN).

✂

Innkalling til årsmøte i NOF Buskerud 2003.

Tid : Lørdag 27.3 kl. 14.00

**Sted : Veivangen ungdomsskole,
Mjøndalen**

Saksliste :

1. Godkjenning av årsmøteinnkalling og dagsorden.

2. Valg av dirigent, referent og tellekorps på 2 personer.

3. Årsberetning for NOF Buskerud

4. Årsberetning for NOFs prosjekter

5. Regnskap

6. Valg

7. Fastsettelse av kontingent for 2004:

8. Innkomne forslag

9. Arbeidsplan for 2003 - 2004

10.Eventuelt.

Enkel bevertning.

for styret

Egil Mikalsen
leder

Viktige adresser i Buskerudornitologien

Drammen lokallag

Leder	Vegard Andersen	Mårstien 72, 3033 Drammen	32889920 vegard.andersen@svensedammen.net
Nestleder	Eli Gates	Røttergard, 3490 Klokkarstua	32798017 eligates@c2i.net
Sekretær	Tonny Andersen	Gml Kongsbergvei 190, 3320 Darbu	32801748 tonny.andersen@c2i.net
Kasserer	Jan Mjåland	Lahelldammen 12, 3400 Lier	32840204 jan.mjaaland@primrose.no
Styremedlem	Tore Vang	Brennhagen, 3070 Sande	33779791 torevang@online.no
	Geir Brudal	Berberisv n 4, 3408 Tranby	32850136 geir.brudal@chello.no
Revisor	Ole Edvart Bakken	Refsahlveien, 3340 Åmot	32789041 ole.edvart.bakken@c2i.net
Valgkomite	Torkild S. Lundberg	Smiskardet 46b, 7563 Malvik	73971155 torkild@stud.ntnu.no

Øvre Eiker lokallag

Leder/sekr	Terje Bakken	Kongleveien 21, 3055 Krokstadelva	32877228 terje.bakken@sensawave.com
Nestleder	Bjørn Tore Bollerud	Nyveien, 3322 Darbu	32759644 berit-bo@online.no
Kasserer	Jostein Bakke	Hermanbakken 10, 3050 Mjøndalen	32876908 nkomo@start.no
Styremedlem	Johan-Anton Sandnes	Underlia 28c, 3320 Vestfossen	32700312
	Egil Mikalsen	Postboks 122, 3051 Mjøndalen	92438955
	Christoffer Mikalsen	Postboks 122, 3051 Mjøndalen	
	Rita Rustan	Klarinetten 7A, 3033 Drammen	32885058 gurustan@frisurf.no
Varamedlem	Inger T. Steen	Stenshorne, 3300 Hokksund	32751758 ingerst@frisurf.no
	Arve Olsen	Kløverveien 1, 3360 Geithus	32781208 arve-ol2@frisurf.no
Ringmerking	Anders Hals	Halsgata 3320 Vestfossen	32758154 anders.hals@skog.no
Tårngruppe	Jan T. Bollerud	Dunserudhagan, 3322 Darbu	32750544 j-boller@online.no

Hemsedal lokallag

Bent Fjellheim, 3560 Hemsedal, tlf. 32062272

Geilo lokallag

Bill Sloan, Tubbemyrveien 3, 3580 Geilo

Hole og Ringerike lokallag

Postboks 52, 3529 Røyse

LRSK :

Steinar Stueflotten Damenga 19, 3032 Drammen (steinarstue@c2i.net)

Kendt Myrmo Inngjerdinga 11, 3514 Hønefoss

Lars Thomas Poppe Ringhaugvn. 134b, 3150 Tolvsrød (ltpoppe@hotmail.com)

Jon Ludvig Hals, Stalsbergveien 10, 3360 Geithus

Vegard Bunes, Fjordgløttveien 16, 3530 Røyse (dumetorum@yahoo.com)

Vinteratlas/Hekkefugltelling

Steinar Stueflotten Damenga 19, 3032 Drammen (steinarstue@c2i.net)

B - BLAD

Returadresse :
NOF avd. Buskerud
v/Jens Erik Nygård
Brinken 19
3400 Lier